

บทบาทของนักกฎหมายไทยกับการรัฐประหารเพื่อนำมาสู่ระบอบเผด็จการ:

ศึกษารณรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557

A Role of Thai Lawyers during a Non-Democratic Coup d'état:

the Case Study of Coup d'état on 22 May 2014

ศุภณัฐ บุญสด

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน 66/4 ซอยลาดพร้าว 16 แขวงจอมพล เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Supanut Boonsod

Thai Lawyers for Human Rights, 66/4 Lat Phrao 16, Chom Phon, Chatuchak, Bangkok Thailand, 10900

E-mail : jejenry1984@gmail.com

Received: March 9, 2019; Revised: September 20, 2019; Accepted: September 26, 2019

บทคัดย่อ

รัฐประหารกับนักกฎหมายดูเหมือนจะเป็นสองสิ่งที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงและไม่สามารถนำมาเป็นวัตถุในการศึกษาทางกฎหมายเคียงคู่กันได้ เนื่องจากอย่างแรกมุ่งทำลายกฎหมายซึ่งเป็นสิ่งที่นักกฎหมายต้องพิทักษ์รักษาไว้ แต่อย่างไรก็ตามบทความนี้ได้มุ่งศึกษากฎหมายให้ออกไปจากการให้ความสำคัญกับเฉพาะตัวบทกฎหมาย โดยอาศัยตัวนักกฎหมายและการกระทำของนักกฎหมายมาเป็นวัตถุหลักในการศึกษา ด้วยเหตุนี้ จากการศึกษาบทบาทของนักกฎหมายไทยในช่วงรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 ผู้เขียนจึงค้นพบว่านักกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักกฎหมายไทยมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดอย่างยิ่งต่อการทำรัฐประหารและไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะบทบาทมือกฎหมายที่ทำหน้าที่สร้างระบบกฎหมายให้กับคณะรัฐประหาร หรือบทบาทของศาลที่ทำหน้าที่รับรองอำนาจของคณะรัฐประหารอันเป็นบทบาทที่เห็นได้ชัดเจนภายหลังรัฐประหารตามที่งานศึกษาหลายชิ้นก่อนหน้านี้ได้ตอบคำถามไว้เท่านั้น แต่นักกฎหมายไทยยังมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการใช้และตีความรัฐธรรมนูญจนทำลายกลไกแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองของรัฐธรรมนูญและสร้างวิกฤติทางรัฐธรรมนูญขึ้นมาเพื่อเปิดทางให้กับรัฐประหารโดยกองทัพอีกด้วย

คำสำคัญ: นักกฎหมายไทย, วิกฤตทางรัฐธรรมนูญ, รัฐประหาร

Abstract

At first, it would appear insensible to make coups and lawyers a joint subject of a legal study. The former aims to destroy the law, which is the very thing that lawyers are tasked with protecting. All the same, this article aims to push a study of the law beyond a framework that gives chief importance to the letter of the law. Instead, lawyers and their actions are the primary material of this study. In studying the role of Thai lawyers during the coup of 22 May 2014, the author found that lawyers played a critical role in the success of the coup that was not limited to their role (1) as lawmakers tasked with building a new legal regime for the coup-makers or (2) in courts tasked with supporting the power and actions of the coup-makers. Both these roles were visible in the after the coup, as several previous studies have documented. However, Thai lawyers played another, critical role by interpreting and applying the constitution in ways that destroyed constitutional mechanisms for resolving political conflict. The hollowing of those mechanisms created a constitutional crisis that opened an opportunity for the military to conduct a coup once again.

Key words: Thai Lawyers, Constitutional Crisis, Coup d'état

1. บทนำ

เมื่อกล่าวถึงนิยามของกฎหมายที่บุคคลสามารถเข้าใจและรับรู้กันโดยทั่วไป เห็นจะเข้าใจเป็นว่ากฎหมายคือกฎเกณฑ์ทั้งหลายที่มีขึ้นเพื่อควบคุมความประพฤติของบุคคล ตลอดจนความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมระหว่างกันเอง หากบุคคลใดขัดขึ้นต่อกฎหมายย่อมจะต้องได้รับผลร้ายจากการกระทำดังกล่าว¹ และด้วยความหมายเช่นนี้จึงทำให้กฎหมายมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ที่คอยบังคับให้การดำเนินกิจกรรมหรือความประพฤติของผู้คนดำเนินอยู่ในขอบเขตใดขอบเขตหนึ่งตลอดเวลา และส่งผลโดยตรงให้นักกฎหมายในฐานะผู้ใช้กฎหมายในการประกอบการ

¹ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน* (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557), 110-111.

งานมีภาพลักษณ์เป็นบุคคลที่คอยควบคุมและกำกับสิ่งต่าง ๆ ให้คงอยู่หรือดำเนินไปเช่นเดิมโดยไม่เปลี่ยนแปลง นักกฎหมายจึงกลายเป็นกลุ่มบุคคลที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างฉับพลัน² โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงที่ขัดต่อกฎหมายอย่างการทำรัฐประหาร

ภาพลักษณ์ของนักกฎหมายดังกล่าวถูกผลิตและเล่าซ้ำได้อย่างดีผ่านกรณีของผู้พิพากษาศาลไฮคอร์ท (High Court) ของฟีจีที่พิทักษ์รัฐธรรมนูญจากการทำรัฐประหารของทหารในคดี Chandrika Prasad V. Republic of Fiji and Attorney-General (2000) ซึ่งศาลตัดสินให้การประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ 1997 ของคณะรัฐประหารไม่มีผลสมบูรณ์ทางกฎหมาย³ หรือกรณีความขัดแย้งระหว่างศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกากับประธานาธิบดีแฟรงคลิน ดี. รูสเวลท์เกี่ยวกับการผลักดันร่างกฎหมายหลายฉบับตามนโยบายนิวดีล (New deal) เพื่อแก้ปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยมีร่างกฎหมายหลายฉบับที่ดำเนินการเข้าแทรกแซงเศรษฐกิจซึ่งขัดต่อหลักเสรีนิยมทางการคลังและเศรษฐกิจอันเป็นหลักการพื้นฐานทางรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ปรากฏว่าศาลฎีกาได้เข้ามาพิทักษ์หลักการพื้นฐานดังกล่าวไม่ให้ถูกเปลี่ยนแปลงผ่านคดี Locher ที่ศาลพิพากษาว่ากฎหมายที่กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับเวลาทำงานและเงื่อนไขการทำงานอบขนมบังคับต่อรัฐธรรมนูญ เนื่องจากมีเนื้อหาขัดต่อหลักเสรีภาพในการทำสัญญา และคดี U.S V. Butler ที่ศาลตัดสินว่ากฎหมายให้ความช่วยเหลือการทำเกษตรกรรมขัดต่อรัฐธรรมนูญ เป็นต้น⁴

แต่อย่างไรก็ตาม การเข้าใจว่านักกฎหมายต้องเป็นผู้พิทักษ์สถานะดั้งเดิมและต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่ขัดต่อกฎหมายอย่างการทำรัฐประหารแต่เพียงบทบาทเดียวนั้น ย่อมเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เนื่องจากตัวอย่างในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักกฎหมายไทยไม่ได้ผูกมัดตัวเองอยู่แต่กับบทบาทข้างต้นเท่านั้น เพราะการรัฐประหารที่เกิดขึ้นหลายครั้งในประเทศไทยต่างก็มีนักกฎหมายเป็นตัวแสดงที่สำคัญอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น การรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2490 กลุ่มนักกฎหมายไทยในศาลฎีกาอย่างพระยาเลอจิระธรรมประคัลภ์และพระยารักตประ-

² จิตติ ดิงค์ทิพย์, *หลักวิชาชินนักกฎหมาย* (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558), 58.

³ ปิยบุตร แสงกนกกุล, *ศาลรัฐประหาร : ตุลาการ ระบอบเผด็จการ และนิติรัฐประหาร* (นนทบุรี: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2560), 106-112.

⁴ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *การเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยและผลผูกพันของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ: ศึกษากรณีศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาและศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐอเมริกา* (กรุงเทพฯ: 2550), 31-32.

จิตธรรมจรัส ต่างก็เข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490 ไว้ตั้งแต่ก่อนจะมีการทำรัฐประหารดังกล่าวด้วย⁵ จึงแสดงให้เห็นได้ว่ากลุ่มนักกฎหมายไทยดังกล่าวมีส่วนร่วมกับการทำรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ตั้งแต่แรกเริ่ม

ดังนั้น คำถามหลักของบทความชิ้นนี้จึงมุ่งสำรวจว่า เจื่อนไขเกี่ยวกับความเข้าใจทางวิชาชีพ การตัดสินใจส่วนบุคคล และพื้นที่ทางอำนาจของวิชาชีพกฎหมายใดในโลกสมัยใหม่ที่ทำให้ นักกฎหมายก้าวออกจากบทบาทผู้พิทักษ์กฎหมายเข้ามามีส่วนร่วมในการทำรัฐประหารได้ รวมถึง บทบาทของนักกฎหมายอยู่ในส่วนใดของกระบวนการทำรัฐประหาร เพื่อตอบคำถามดังกล่าว บทความนี้จะแบ่งออกเป็น 5 หัวข้อ ได้แก่ หัวข้อที่ 1 การทำความเข้าใจนิยามของคำว่า “การรัฐประหารเพื่อนำไปสู่ระบอบเผด็จการ” หัวข้อที่ 2 เจื่อนไขของรัฐสมัยใหม่และสนามกฎหมายที่ส่งผลให้นักกฎหมายมีความสัมพันธ์กับการรัฐประหาร หัวข้อที่ 3 กรณีศึกษาบทบาทของนักกฎหมายไทยกับการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หัวข้อที่ 4 การเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผลระหว่างทวิลักษณ์ที่ขัดแย้งกันของนักกฎหมาย และหัวข้อสุดท้าย บทสรุปว่าด้วยบทบาทของนักกฎหมายไทยกับการกระบวนการทำรัฐประหาร

2. ข้อความคิดทางนิติศาสตร์เกี่ยวกับ“การรัฐประหารเพื่อนำมาสู่ระบอบเผด็จการ”

การจะทำความเข้าใจว่าเจื่อนไขใดที่ทำให้ นักกฎหมายกับรัฐประหารเกี่ยวข้องกันและนักกฎหมายมีบทบาทเช่นไรในการทำรัฐประหารได้ ก่อนอื่นเราจะต้องนิยามความหมายของคำว่า “การรัฐประหารเพื่อนำมาสู่ระบอบเผด็จการ” ที่ใช้ในบทความชิ้นนี้ให้ชัดเจนเสียก่อน โดยเบื้องต้นเมื่อเรากล่าวถึงการรัฐประหาร ความเข้าใจที่รับรู้กันโดยทั่วไปของบุคคลต้องถือว่าเป็นการกระทำที่มีความใกล้ชิดกับกองทัพอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากรัฐสมัยใหม่ส่วนมากจำเป็นต้องมีกองทัพที่เข้มแข็งเพียงพอในการใช้กำลังความรุนแรงทางอาวุธและกำลังทหารเพื่อปฏิบัติการรักษากฎหมาย ความมั่นคงจากภัยคุกคามต่าง ๆ ซึ่งการมีอำนาจที่สูงลิ้นเช่นนี้ของกองทัพก็เปรียบเสมือนกับดาบสองคมที่สามารถย้อนกลับมาเป็นภัยคุกคามต่อเสถียรภาพของระบอบการปกครองเสรีประชาธิปไตยและสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้เช่นกัน ดังนั้น ปัญหาการจัดความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับรัฐบาลพลเรือนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับรัฐสมัยใหม่ จนถึงกับมีนักกฎหมายมหาชนบางท่านได้อธิบายว่า ลักษณะเฉพาะของอำนาจรัฐในรัฐสมัยใหม่คือการที่อำนาจของพล

⁵ สุชิน ตันติกุล, รัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), 112.

เรือนต้องอยู่เหนืออำนาจของทหาร⁶ ดังนั้น เมื่อไรก็ตามที่เกิดเหตุการณ์ซึ่งกองทัพไม่เคารพต่อหลักการดังกล่าวและใช้อาวุธหันกลับมาคุกคามรัฐบาลพลเรือนก็เท่ากับว่าการรัฐประหารได้กำลังเริ่มขึ้นทันที

สำหรับนิยามการรัฐประหาร เราสามารถให้นิยามได้หลายความหมายขึ้นอยู่กับว่าอาศัยเกณฑ์ทางรูปแบบหรือทางเนื้อหา โดยเบื้องต้น หากนิยามการรัฐประหารโดยอาศัยเกณฑ์ทางรูปแบบ นักกฎหมายคนสำคัญแห่งศตวรรษที่ 20 อย่างฮันส์ เคลเสน (Hans Kelsen) ก็ได้ให้นิยามของคำว่ารัฐประหาร หมายถึง “การยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเก่าและแทนที่ด้วยรัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยวิถีทางที่ไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับเก่า”⁷ การนิยามเช่นนี้ค่อนข้างกว้างเนื่องจากอาศัยเกณฑ์แค่ว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่เท่านั้น ดังนั้น นิยามในส่วนนี้จึงครอบคลุมทั้งรัฐประหารและการปฏิวัติโดยไม่มีพลังเพียงพอที่จะแยกความแตกต่างระหว่างการกระทำทั้งสองได้ ผู้เขียนจึงไม่ใช้นิยามการรัฐประหารของฮันส์ เคลเสน (Hans Kelsen) ในบทความชิ้นนี้

ลำดับต่อมาการให้นิยามในทางเนื้อหาของการรัฐประหารมีการให้นิยามไว้แตกต่างกัน โดยหากอาศัยเกณฑ์ทางเนื้อหาในส่วนของผู้กระทำการรัฐประหารมาเป็นเกณฑ์ในการนิยามรัฐประหาร ย่อมหมายถึง “เมื่อกองทัพหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของกองทัพกระทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้มีอำนาจสูงสุดภายในรัฐและสถาปนาตัวเองเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐแทน”⁸ การนิยามเช่นนี้ย่อมทำให้การทำรัฐประหารโดยตัวแสดงอื่น ๆ อย่างประชาชน ตำรวจ หรือฝ่ายพลเรือน ไม่อาจถูกเรียกว่ารัฐประหารได้ นอกจากนี้หากนิยามการรัฐประหารโดยอาศัยวิธีการการทำรัฐประหารมาเป็นเกณฑ์ในการนิยาม รัฐประหารย่อมหมายถึง “การยึดอำนาจโดยฉับพลันโดยกลุ่มบุคคลไม่กี่คน”⁹ ซึ่งนิยามเช่นนี้ส่งผลให้การยึดอำนาจที่มีบุคคลเข้าร่วมจำนวนมากและใช้เวลายาวนานจึงไม่อาจเรียกว่ารัฐประหารได้เช่นกัน หรือท้ายสุด หากอาศัยผลลัพธ์ของการรัฐประหารเป็นเกณฑ์ในการ

⁶ โภคิน พลกุล, *หลักกฎหมายมหาชน* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), 71.

⁷ Hans Kelsen, *General Theory of Law and State* (Massachusetts, USA: Harvard University press, 1949), 117.

⁸ Ozan O. Varol, “The democratic Coup d’Etat,” *Harvard International Law Journal*, 53 No.2 (Summer 2012): 291-356.

⁹ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน*, หน้า 77. และพินศศักดิ์ วิญญรัตน์, *คู่มือรัฐประหาร* (กรุงเทพฯ: สมมติ, 2556), 43.

นิยาม การรัฐประหารย่อมหมายถึง “การกระทำที่มีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือผู้นำฝ่ายบริหารเท่านั้น”¹⁰ โดยนิยามในทางเนื้อหาอันหลากหลายของการรัฐประหารข้างต้น เราสามารถสรุปรวมให้หมายความของรัฐประหารได้ว่า “การที่กลุ่มผู้นำของกองทัพดำเนินการอย่างฉับพลันเพื่อเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือผู้นำฝ่ายบริหารและสถาปนาตนเองเข้าไปเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย” ซึ่งมีแต่เพียงนิยามทางเนื้อหาเช่นนี้เท่านั้นที่มีพลังเพียงพอจะสามารถแบ่งแยกการรัฐประหารและการปฏิวัติออกจากกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากแบ่งแยกโดยอาศัยผลลัพธ์เพราะขณะที่การรัฐประหารมุ่งเปลี่ยนแปลงแค่ผู้ถืออำนาจอธิปไตยโดยไม่เปลี่ยนหลักการพื้นฐานทางรัฐธรรมนูญใดเลย แต่การปฏิวัติกลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม กล่าวคือการปฏิวัติเป็นการมุ่งเปลี่ยนแปลงหลักการพื้นฐานทางรัฐธรรมนูญ¹¹ ด้วยเหตุเช่นนี้นิยามของการรัฐประหารสำหรับบทความนี้ ผู้เขียนจึงใช้นิยามทางเนื้อหาในการให้ความหมายของคำว่า “รัฐประหาร”

อย่างไรก็ตามบทความชิ้นนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการรัฐประหารเป็นการทั่วไป แต่มุ่งให้ความสนใจเฉพาะ “การรัฐประหารเพื่อนำมาสู่ระบอบเผด็จการ” เท่านั้น ในส่วนนี้นิยามของคำว่า “การรัฐประหารเพื่อนำมาสู่ระบอบเผด็จการ” ผู้เขียนใช้นิยามของ Ozan O. Varol ซึ่งอาศัยระบอบการปกครองที่รัฐประหารมุ่งก่อตั้งขึ้นมาเป็นเกณฑ์ในการนิยามให้หมายถึง การรัฐประหารที่เป็นไปเพื่อก่อตั้งระบอบการปกครองที่ผู้นำกองทัพเข้าปกครองประเทศชาติอย่างผู้เผด็จการ¹² และจำกัดเขตแดนสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลให้แคบที่สุด¹³ อย่างไรก็ตามแม้ว่านิยามของการรัฐประหารเพื่อนำมาสู่ระบอบเผด็จการข้างต้นจะมีความเกี่ยวข้องกับกองทัพหรือทหารอย่างมาก แต่บทความชิ้นนี้จะมุ่งให้ความสนใจเฉพาะบทบาทของนักกฎหมายที่เข้าไปมีส่วนกับการทำรัฐประหารเพื่อนำมาสู่ระบอบเผด็จการเป็นหลักเท่านั้น

3. รัฐสมัยใหม่ การปกครองโดยกฎหมาย และสนามกฎหมาย: เจื่อนไขความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างนักกฎหมายกับการรัฐประหาร

จากนิยามการรัฐประหารเพื่อนำมาสู่ระบอบเผด็จการข้างต้น เราจะเห็นได้ว่าปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การรัฐประหารสำเร็จได้ก็คือกำลังทางอาวุธและเจ้าหน้าที่ทหาร ดังนั้น การ

¹⁰ Ozan O. Varol, “The democratic Coup d’Etat”.

¹¹ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน*, 77.

¹² Ozan O. Varol, “The democratic Coup d’Etat”.

¹³ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน*, 77.

รัฐประหารในทางทฤษฎีจึงควรเป็นเรื่องอำนาจทางข้อเท็จจริงของผู้นำกองทัพเป็นหลักเท่านั้น แต่เหตุใดในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาเรากลับพบว่านักกฎหมายได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญกับการทำรัฐประหารและการปกครองของคณะรัฐประหารอยู่เสมอ จนเกิดคำถามขึ้นมาว่าปัจจัยอะไรที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างนักกฎหมายกับการรัฐประหาร ทั้งที่สองสิ่งนี้มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงเพราะการรัฐประหารคือการทำลายกฎหมายอันเป็นสิ่งที่นักกฎหมายยึดมั่นและใช้ในการประกอบวิชาชีพ โดยคำตอบต่อคำถามนี้ก็คงเป็นเพราะการทำรัฐประหารของผู้นำกองทัพไม่อาจอาศัยแค่เพียงอำนาจทางข้อเท็จจริงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องพึ่งพานักกฎหมายด้วยเพื่อทำให้การรัฐประหารและการปกครองโดยคณะรัฐประหารดำรงอยู่อย่างมีความชอบธรรม เนื่องจากพัฒนาการของรัฐสมัยใหม่นั้นนับตั้งแต่การปฏิวัติล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในประเทศฝรั่งเศส ค.ศ.1789 เป็นต้นมา¹⁴ ได้ปรากฏว่าหลักการปกครองโดยกฎหมาย (The rule of Law) กลายมาเป็นหลักการปกครองที่สังคมอารยะต่าง ๆ ในโลกยอมรับกันว่าเป็นการปกครองที่ดีที่สุด เพราะการปกครองโดยกฎหมายที่เป็นกลางเป็นการปฏิเสธโดยตรงต่อการปกครองโดยคนที่มีอารมณ์ความรู้สึก โลก โกรธ และเห็นแก่ตัว ซึ่งจะทำให้เกิดการปกครองที่เป็นธรรมและป้องกันไม่ให้ผู้ปกครองใช้อำนาจได้อย่างตามอำเภอใจ อันจะนำมาสู่การสร้างความสุขและความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมได้ในท้ายที่สุด¹⁵ โดยการแพร่กระจายการยอมรับหลักการปกครองเช่นนี้ไปทั่วโลกส่งผลให้แม้แต่ประเทศที่ปฏิเสธการปกครองโดยกฎหมายอย่างจีน เวียดนาม อดีตรัฐสหภาพโซเวียต ฯลฯ ต่างก็ต้องมีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเพื่อจัดระเบียบการปกครองในรัฐ¹⁶ และด้วยเหตุเช่นนี้ รัฐสมัยใหม่ในปัจจุบันจึงถือว่าความชอบธรรมในการเข้าสู่อำนาจรัฐและใช้กำลังในการปกครองของผู้ปกครองที่จะทำให้ผู้ถูกปกครองยินยอมอยู่ภายใต้อำนาจได้ก็คือ การปกครองที่ตั้งอยู่บนความถูกต้องตามกฎหมาย¹⁷

แต่เนื่องจากตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา วิชานิติศาสตร์ได้ถูกนักกฎหมายอย่าง ฮันส์ เคลเซน (Hans Kelsen) พัฒนาทฤษฎีกฎหมายบริสุทธิ์ขึ้นมาเพื่อยกระดับความเป็นศาสตร์ให้กับ

¹⁴ Ibid, 34-35.

¹⁵ สมชาย ปริชาศิลปกุล, *นิติปรัชญาทางเลือก* (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2546), 83-84.

¹⁶ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, *กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), 82.

¹⁷ มักซ์ เวบเบอร์, กมลรัตน์ ศิลประเสริฐ (แปล), *การยึดมั่นในอาชีพการเมือง (Politics as a vocation)* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมมติ, 2560), 31-37.

วิชานิติศาสตร์ขึ้นไป อยู่ระดับเดียวกับวิชาวิทยาศาสตร์ โดยแยกคุณค่าและอุดมการณ์ต่าง ๆ อย่าง จิตวิทยา จริยศาสตร์ ชีววิทยา เทววิทยา ศีลธรรม อุดมการณ์ทางการเมืองและศาสตร์อื่นออกให้ พ้นจากนิติศาสตร์เพื่อทำให้กฎหมายบริสุทธิ์ เป็นกลางและเป็นอิสระจากศาสตร์อื่น ๆ¹⁸ ซึ่งผลของ ทฤษฎีดังกล่าวทำให้พรมแดนเกี่ยวกับกฎหมายทั้งหมดมีสภาพเป็นสนามกฎหมาย (Juridical Field) ขึ้นมา อันเป็นพื้นที่ที่เป็นอิสระจากความต้องการหรือข้อเรียกร้องภายนอกทั้งหมดอย่าง สมบูรณ์และเป็นพื้นที่สำหรับการแข่งขันเพื่อผูกขาดการให้นิยามว่าอะไรคือกฎหมาย โดยการ เกิดขึ้นของสนามกฎหมายเช่นนี้ทำให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างประชาชนที่ไม่มีความรู้ทางกฎหมาย ซึ่งถูกกีดกันออกจากสนามกฎหมายกับนักกฎหมายที่ผูกขาดอำนาจเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Power) ในการตีความตัวบทกฎหมายขึ้น โดยตัวแสดงทางกฎหมายสำคัญสองตัวที่คอยผูกขาด อำนาจและแข่งขันกันทำหน้าที่ในการตีความตัวบทกฎหมายได้แก่ (1) นักทฤษฎีทางกฎหมาย เช่น นักวิชาการและอาจารย์ทางกฎหมายซึ่งเป็นตัวแสดงที่ทำหน้าที่สร้างคำอธิบายทางกฎหมาย และ (2) ผู้พิพากษาซึ่งเป็นตัวแสดงที่ทำหน้าที่เป็นผู้ใช้และตีความกฎหมายให้เกิดผลทางกฎหมายขึ้น จริงผ่านกรณีเฉพาะ¹⁹ ดังนั้น การตีความกฎหมายของนักกฎหมายเหล่านี้ภายในสนามกฎหมายจึง กลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมสังคมและสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้อำนาจของ รัฐ²⁰

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดจึงสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างนักกฎหมายกับ รัฐประหารได้ว่าแม้การรัฐประหารจะสามารถทำได้โดยอาศัยกำลังอาวุธและเจ้าหน้าที่ทหาร ที่ผู้นำของกองทัพถือครองอยู่เป็นหลัก แต่การที่ผู้นำของกองทัพจะทำการรัฐประหารและปกครอง อย่างชอบธรรมในรัฐสมัยใหม่ได้จะอาศัยแค่กำลังในทางข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ การทำรัฐประหารจำเป็นจะต้องพึ่งพาอำนาจทางกฎหมายเข้ามาเป็นองค์ประกอบด้วย แต่ เนื่องจากกฎหมายเป็นพื้นที่ทางอำนาจที่ถูกผูกขาดไว้โดยนักกฎหมายเท่านั้นและกีดกันบุคคล อื่นๆ ออกไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ไม่เคยผ่านการฝึกอบรมทางกฎหมายมาก่อนอย่างผู้นำกองทัพ และเจ้าหน้าที่ทหาร จึงส่งผลให้เกิดเงื่อนไขความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ผู้ทำรัฐประหารจำเป็นต้อง

¹⁸ วรเจตน์ ภาคิรัตน์, *ประวัติศาสตร์ความคิดนิติปรัชญา* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่านกฎหมาย, 2561), 457-485.

¹⁹ Pierre Bourdieu, "The Force of Law : Toward a Sociology of The Juridical Field," *Hasting Law Journal*, 38 No.5 (1986): 814-853.

²⁰ Maurico Garcia Villegas, "On Pierre Bourdieu's Legal Thought," *Droit et Société*, 2004/1 No. 56-57 (2004): 57-70.

พึงพาการให้บริการทางกฎหมายจากนักกฎหมายขึ้นมาโดยปริยาย นักกฎหมายจึงได้กลายมาเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความชอบธรรมให้กับการทำรัฐประหารของผู้นำกองทัพผ่านการใช้อำนาจเชิงสัญลักษณ์ในรูปแบบการผลิตคำอธิบายหรือทฤษฎีทางกฎหมาย การตรากฎหมาย การตีความกฎหมาย และคำพิพากษา

ตัวอย่างเช่น การพิสูจน์ว่าการทำรัฐประหารสำเร็จแล้วหรือไม่และคณะรัฐประหารมีอำนาจออกกฎหมายได้หรือไม่ บุคคลอาจจะพิจารณาจากข้อเท็จจริงไปได้หลายทางว่าคณะรัฐประหารควบคุมอำนาจการปกครองและสั่งการหน่วยงานของรัฐหรือประชาชนทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้วหรือไม่ แต่ท้ายที่สุด องค์การที่จะเข้ามาชี้ขาดให้เป็นที่ยุติในทางกฎหมายว่าการทำรัฐประหารสำเร็จลงแล้วและคณะรัฐประหารเป็นรัฐอธิปไตยก็ คือ ศาล²¹ หรือในขณะเดียวกัน บุคคลที่จะชี้ขาดให้ยุติได้ว่าเมื่อไรเกิดสถานการณ์ที่ระบอบกฎหมายปกติล้มเหลวในการจัดการปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองและเกิดความจำเป็นที่จะต้องอาศัยอำนาจพิเศษที่เกินกว่ากรอบของกฎหมายอย่างการทำรัฐประหารเข้ามาจัดการความขัดแย้งดังกล่าวก็คงเป็นนักกฎหมายด้วยเช่นเดียวกัน

4. กรณีศึกษานักกฎหมายไทยกับการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

ความขัดแย้งทางการเมืองที่นำมาสู่วิกฤติทางการเมืองและความรุนแรงบนท้องถนนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2556 ถึงเดือนพฤษภาคม 2557 สืบเนื่องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคเพื่อไทยได้ผลักดันร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดเนื่องจากการชุมนุมทางการเมือง การแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ระหว่างวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ถึงวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 เข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภา โดยเริ่มแรกร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมดังกล่าวจำกัดการนิรโทษกรรมให้เฉพาะผู้ชุมนุมหรือผู้แสดงความคิดเห็นทางการเมืองเท่านั้น แต่เมื่อผ่านขั้นตอนการพิจารณาของคณะกรรมการเพื่อเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรในวาระสามกลับได้มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวในสาระสำคัญโดยให้มีการนิรโทษกรรมครอบคลุมถึงแกนนำการชุมนุม

²¹ กรณีที่ศาลทำหน้าที่รับรองว่าการรัฐประหารสำเร็จและคณะรัฐประหารมีอำนาจปกครองประเทศได้ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาหลายคดี เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 45/2496 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1662/2505 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1234/2523 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3578/2560 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1688/2561 เป็นต้น

อดีตผู้นำรัฐบาลที่สั่งการสลายการชุมนุม บุคคลที่ถูกดำเนินคดีโดยองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2549 และอดีตผู้นำกองทัพ โดยครอบคลุมการกระทำตั้งแต่ปี 2547 ถึงวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2556 ประกอบกับการผลักดันร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวให้สภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบในวาระสามได้ดำเนินการไปอย่างเร่งรีบในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2556 เวลา 04.25 น.²² จึงทำให้เกิดการคัดค้านร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวจากประชาชนในวงกว้าง โดยนายสุเทพ เทือกสุบรรณ เลขานุการพรรคประชาธิปัตย์เป็นหนึ่งในแกนนำที่นำประชาชนออกมาคัดค้านกฎหมายฉบับนี้ ก่อนที่ต่อมากลุ่มคัดค้านดังกล่าวจะได้พัฒนาขึ้นมาเป็นกลุ่มที่เรียกตัวเองว่าคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2556²³ และได้เปลี่ยนแปลงเป้าหมายการเคลื่อนไหวของกลุ่มมาเป็นการขับไล่รัฐบาลและเรียกร้องการปฏิรูปก่อนการเลือกตั้งในที่สุด จนการชุมนุมของกลุ่มกปปส.ได้กลายมาเป็นการชุมนุมที่นำมาสู่วิกฤติทางการเมืองซึ่งความรุนแรงบนท้องถนนในหลากหลายรูปแบบที่มีบุคคลเสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก²⁴ การยึดสถานที่ราชการและการขัดขวางการเลือกตั้งในท้ายที่สุด โดยวิกฤตินี้ได้จบลงชั่วคราวในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เมื่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ทำรัฐประหาร

เหตุการณ์วิกฤติทางการเมืองนี้ได้มีนักกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมาก เนื่องจากความขัดแย้งทางการเมืองดังกล่าวมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ข้อโต้แย้งทางกฎหมายเป็นหลักซึ่งถือว่าอยู่ภายในขอบเขตของสนามกฎหมาย เริ่มตั้งแต่ประเด็นปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม ประเด็นปัญหาว่าการชุมนุมของกปปส.อยู่ภายใต้การคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญหรือไม่ รวมถึงปัญหาเรื่องเขตอำนาจและความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญในหลายคดี และท้ายที่สุด ประเด็นปัญหาที่ว่า การตั้งนายกรัฐมนตรีคนกลาง การเลื่อนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557 ออกไปเพื่อจัดตั้งสภาประชาชน

²² “สภาอุลย! ผ่านนิรโทษสุดซอยวาระ 3,” โพสต์ทูเดย์, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2561, <https://www.posttoday.com/politic/news/256324>.

²³ “สุเทพ” ประกาศตั้งกปปส.- ดิเคย์เคลื่อนไหวบนยึดทำเนียบ 1 ธ.ค.นี้,” สำนักข่าวอิสรา, สืบเมื่อค้นวันที่ 15 กรกฎาคม 2556, <https://www.isranews.org/isranews-news/25518-0278.html>.

²⁴ ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์การปะทะกันระหว่างผู้ชุมนุมปช.และผู้ชุมนุมกปปส.ที่บริเวณมหาวิทยาลัยรามคำแหง ในช่วงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2556 ถึงวันที่ 1 ธันวาคม 2556 มีผู้เสียชีวิต 5 ราย โปรดดู “ตร.แถลงสรุปหน้ารามฯ ป่วน 19 ครั้ง-เสียชีวิต 5 คน,” ไทยรัฐ, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2561, จาก <https://www.thairath.co.th/content/387812>.

เข้ามาปฏิรูปประเทศนั้นสามารถกระทำตามกรอบของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้หรือไม่ โดยนักวิชาการทางกฎหมาย นักกฎหมายที่เป็นเจ้าหน้าที่ของศาล (officer of the court) อย่างผู้พิพากษา รวมถึงนักกฎหมายที่เป็นสมาชิกในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญและสถาบันทางการเมืองอย่างวุฒิสภาต่างเข้ามามีบทบาทในการสร้างคำอธิบายต่อสังคมถึงความไม่ชอบธรรมของรัฐบาล พัฒนาทฤษฎีทางกฎหมายและใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายให้สอดคล้องหรือไปในทิศทางเดียวกับประเด็นการเคลื่อนไหวของกลุ่ม กปปส.ซึ่งเป็นกลุ่มประชาชนที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลพลเรือนในส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) ติความและใช้กฎหมายเพื่อรับรองความชอบด้วยกฎหมายให้กับการชุมนุมของกลุ่มประชาชนที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล

สำหรับความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างพฤศจิกายน 2556 ถึงเดือนพฤษภาคม 2557 นักกฎหมายมีบทบาทหลักในการสร้างวิกฤติทางรัฐธรรมนูญ (Constitutional Crisis)²⁵ที่ทำให้ระบบกลไกของรัฐธรรมนูญตามปกติล้มเหลวลงและไม่อาจแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองได้ จนกระทั่งเปิดทางให้การทำรัฐประหารโดยผู้บัญชาการกองทัพและตำรวจในนาม “คณะรักษาความสงบแห่งชาติ” เกิดขึ้นและนำมาสู่การสิ้นสุดลงของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในท้ายที่สุด²⁶ โดยเริ่มจากช่วงเดือนพฤศจิกายน 2556 แม้ว่าวุฒิสภาได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ไม่เห็นชอบร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฉบับที่ถูกคัดค้านจากประชาชนจำนวนมากแล้ว

²⁵ วิกฤติทางรัฐธรรมนูญ (Constitutional Crisis) หมายถึง สถานการณ์ความขัดแย้งพิเศษที่เกิดขึ้นจากความไม่เห็นด้วยและขัดแย้งกันในการเมืองจนกระทั่งระบบรัฐธรรมนูญไม่อาจตอบสนองหรือแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าวได้และนำมาสู่การล้มสลายลงของระบบรัฐธรรมนูญ โดยวิกฤติรัฐธรรมนูญปรากฏอย่างน้อยในสามรูปแบบได้แก่ รูปแบบแรก การใช้อำนาจเกินกว่ารัฐธรรมนูญมอบให้ของผู้เล่นทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ รูปแบบที่สอง การใช้อำนาจน้อยกว่าที่รัฐธรรมนูญมอบให้ของผู้เล่นทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ และรูปแบบที่สาม ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกินกว่ากรอบความขัดแย้งตามรัฐธรรมนูญและการเมืองทั่วไปโดยเป็นรูปแบบความขัดแย้งที่คู่ขัดแย้งแต่ละฝ่ายต่างอ้างว่าตัวเองปกป้องรัฐธรรมนูญ กล่าวหาว่าอีกฝ่ายกระทำการละเมิดต่อรัฐธรรมนูญหรือใช้อำนาจโดยมิชอบ ซึ่งคู่ขัดแย้งในความขัดแย้งนี้มีความมุ่งมั่นที่จะทำให้อีกฝ่ายพ่ายแพ้โดยใช้วิธีการต่อสู้เคลื่อนไหวออกไปจากกรอบความขัดแย้งทางการเมืองปกติ เช่น การใช้ความรุนแรงหรือการก่อกบฏ เป็นต้น อันนำไปสู่การทำให้ระบบรัฐธรรมนูญล้มเหลวลงในที่สุด ตัวอย่างเช่น ความขัดแย้งเรื่องการเลิกทาสที่นำไปสู่สงครามกลางในสหรัฐอเมริกา โปรดดู Sanford Levinson and Jack M. Balkin, “Constitutional Crises,” *University of Pennsylvania Law Review*, 157 No.3 (Feb 2009): 707-753.

²⁶ ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 1/2557 เรื่อง การควบคุมอำนาจการปกครองประเทศ และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 5/2557 เรื่อง การสิ้นสุดชั่วคราวของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

แต่ปรากฏว่านายสุเทพ เทือกสุบรรณ แกนนำการชุมนุมคัดค้านร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวกลับไม่ยอมยุติการชุมนุมและดำเนินการประกาศยกระดับการชุมนุมโดยเปลี่ยนเป้าหมายของการชุมนุมจากการคัดค้านร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมมาเป็นการต่อสู้ขับไล่รัฐบาล²⁷ ซึ่งในส่วนนี้ นักกฎหมายจึงได้เริ่มเข้ามามีบทบาทจัดการกับความขัดแย้งทางการเมืองโดยการสร้างทฤษฎีทางกฎหมายเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการชุมนุมที่นำโดยนายสุเทพ เทือกสุบรรณดังกล่าว และอธิบายเหตุจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงรัฐบาลซึ่งหมดความชอบธรรมทางการเมืองเผยแพร่ต่อสาธารณะ

ตัวอย่างเช่น รศ.ดร.กิตติศักดิ์ ปรกติ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ขึ้นเวทีปราศรัยต่อหน้าผู้ชุมนุมที่เวทีราชดำเนินในวันที่ 28 พฤศจิกายน 2556 โดยอธิบายว่ารัฐบาลและรัฐสภาได้กระทำละเมิดรัฐธรรมนูญสองครั้งได้แก่ การผลักดันร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมและประกาศไม่ยอมรับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ดังนั้นการชุมนุมขับไล่รัฐบาลจึงเป็นการใช้สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญโดยสันติวิธีที่ได้รับการคุ้มครองตามมาตรา 69 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พร้อมกับอธิบายต่อว่าการที่ผู้ชุมนุมได้ปิดล้อมและเข้ายึดสถานที่ราชการหลายแห่งเพื่อกดดันรัฐบาลยังคงถือว่าเป็นการกระทำที่อยู่ในขอบเขตของสันติวิธีเชิงรุก²⁸ โดยคำอธิบายดังกล่าวนี้ได้ถูกรับรองต่อมาในคำสั่งยกคำร้องของศาลรัฐธรรมนูญจากกรณีที่นายสิงห์ทอง บัวชุม สมาชิกพรรคเพื่อไทยยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าการชุมนุมของนายสุเทพ เทือกสุบรรณและกลุ่ม กปปส. เป็นการใช้เสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขหรือไม่ เนื่องจากการชุมนุมที่มีอาวุธและใช้ความรุนแรงเพื่อบังคับให้รัฐบาลปฏิวัติประชาชนขับไล่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งโดยศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าคำร้องดังกล่าวไม่มีมูลเพราะการกระทำของกลุ่ม กปปส. ที่คัดค้านร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมและคัดค้านการปฏิเสชนับไม่ยอมรับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นการใช้สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 69²⁹

²⁷ “สุเทพยกระดับ ออกอีก 4 มาตรการ เดินหน้า ถอดถอน 310 ส.ส.,” ไทยรัฐ, สืบเมื่อค้นวันที่ 19 กรกฎาคม 2561, <https://www.thairath.co.th/content/383100>.

²⁸ คำปราศรัยของรศ.ดร.กิตติศักดิ์ ปรกติ เวทีราชดำเนิน วันที่ 28 พฤศจิกายน 2556 (ถอดเทป), สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2561, <https://www.youtube.com/watch?v=KRhfzWkU408>.

²⁹ คำสั่งศาลรัฐธรรมนูญที่ 63/2556

ผลของคำอธิบายและคำวินิจฉัยดังกล่าวทำให้แม้จะมีการยุติการผลักดันร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมและประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎรไปแล้ว แต่การชุมนุมบนท้องถนนก็ยังสามารถดำเนินต่อไปได้และยกระดับความรุนแรงขึ้นจนกลายเป็นการชุมนุมของประชาชนที่มุ่งขัดขวางการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอันเป็นกลไกแก้ไขความขัดแย้งทางเมืองตามรัฐธรรมนูญได้โดยที่การชุมนุมดังกล่าวยังคงได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ และรัฐบาลไม่อาจใช้อำนาจตามกฎหมายเข้าควบคุมการชุมนุมเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศได้³⁰

2) สร้างคำอธิบายทางกฎหมายมารองรับข้อเสนอของกลุ่มประชาชนที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลพลเรือน

ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) และได้ประกาศข้อเรียกร้องหลักของกลุ่มที่ต้องการให้มีการปฏิรูปประเทศก่อนเลือกตั้ง โดยเสนอให้นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีรักษาการลาออกเพื่อเปิดช่องให้ประธานวุฒิสภาเสนอชื่อนายกรัฐมนตรีคนกลางให้พระมหากษัตริย์แต่งตั้ง เพื่อให้นายกรัฐมนตรีตั้งคณะรัฐมนตรีและจัดตั้งสภาประชาชนเข้ามาดำเนินการปฏิรูปประเทศต่อไป³¹ ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวของกลุ่ม กปปส. ได้ถูกโต้แย้งจากกลุ่มนักวิชาการและปัญญาชนในนาม “สมัชชาปกป้องประชาธิปไตย” ว่าเป็นข้อเสนอที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และจะทำให้บ้านเมืองถึงทางตัน³² แต่อย่างไรก็ตามกลับปรากฏว่าในอีกด้านหนึ่งได้มีนักวิชาการทางกฎหมายจำนวนหนึ่งเข้ามาสร้างคำอธิบายทางกฎหมายเผยแพร่ต่อสาธารณะสนับสนุนความเป็นเหตุเป็นผลทางกฎหมายให้กับข้อเสนอของกลุ่ม กปปส.

โดยเริ่มตั้งแต่ข้อเสนอแรกที่เสนอให้นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีรักษาการลาออกของกลุ่ม กปปส. ได้มีนักวิชาการอย่าง ศ.ดร.สุรพล นิติไกรพจน์ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรม -

³⁰ “คำพิพากษาฉบับเต็มศาลไม่ถอนพรก.แต่ห้ามสลายม็อบ,” โพสต์ทูเดย์, สืบค้นเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2562, <https://www.posttoday.com/politic/news/279039>.

³¹ “กปปส.เปิดเผยแพร่แบบจัดตั้งรัฐบาล-สภาประชาชน,” ข่าวไทยพีบีเอส, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2561, <https://news.thaipbs.or.th/content/211684>.

³² “กลุ่มนักวิชาการตั้ง ‘สมัชชาปกป้องประชาธิปไตย’ เห็นต่างข้อเสนอ กปปส.-ทปอ. (แถลงการณ์เต็ม),” ประชาไท, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2561, จาก <https://prachatai.com/journal/2013/12/50321>.

ศาสตราจารย์ อธิบายว่า³³ แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 181³⁴ ได้กำหนดหลักทั่วไปว่าเมื่อภายหลังการยุบสภาผู้แทนราษฎรแล้ว รัฐธรรมนูญได้บังคับให้คณะรัฐมนตรีต้องรักษาการปฏิบัติหน้าที่ไปจนกว่าคณะรัฐมนตรีชุดใหม่จะเข้ารับหน้าที่ แต่คณะรัฐมนตรีก็สามารถไม่ปฏิบัติหน้าที่ได้หากเสียชีวิตหรือขาดคุณสมบัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182³⁵ หรือแสดงเจตนาขอไม่รักษาการ โดยคำอธิบายทางกฎหมายนี้ต่อมา ศ.ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในขณะนั้นก็ได้ให้ความเห็นในทำนองเดียวกันยืนยันว่านายกรัฐมนตรีสามารถลาออกจากรักษาการได้และเคยเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้นมาแล้วในอดีต³⁶

ส่วนข้อเสนอให้ประธานวุฒิสภาปฏิบัติหน้าที่แทนประธานสภาผู้แทนราษฎร เพื่อทำหน้าที่เสนอชื่อนายกรัฐมนตรีคนกลางให้พระมหากษัตริย์แต่งตั้ง ได้มีนักวิชาการอย่าง ศ.ดร.บรรเจิด สิงหนัด อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ อธิบาย

³³ คำสัมภาษณ์ของศ.ดร.สุรพล นิติไกรพจน์ในรายการเจาะข่าวเด่นทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 วันที่ 10 ธันวาคม 2556 (ถอดเทป), สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2561, <https://www.youtube.com/watch?v=nYJgmOVXmW0&t=66s>.

³⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 181 บัญญัติว่า “คณะรัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่ง ต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าคณะรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่จะเข้ารับหน้าที่....”

³⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 182 บัญญัติว่า “ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว เมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) ต้องคำพิพากษาให้จำคุก แม้คดีนั้นจะยังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษ เว้นแต่เป็นกรณีที่เกิดยังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท

- (4) สภาผู้แทนราษฎรมีมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา 158 หรือมาตรา 159

- (5) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 174

- (6) มีพระบรมราชโองการให้พ้นจากความเป็นรัฐมนตรีตามมาตรา 183

- (7) กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 267 มาตรา 268 หรือมาตรา 269

- (8) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง

นอกจากเหตุที่ทำให้ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามวรรคหนึ่งแล้ว ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเมื่อครบกำหนดเวลาตามมาตรา 171 วรรคสี่ ด้วย

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 91 และมาตรา 92 มาใช้บังคับกับการสิ้นสุดของความเป็นรัฐมนตรีตาม (2) (3) (5) หรือ (7) หรือวรรคสอง โดยให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ด้วย”

³⁶ สำนักข่าวอิสรา, “สมคิด : ช่องทาง รบ.ไม่รักษาการ และความกระจ่างเรื่องมาตรา 7”, สืบค้นวันที่ 20 กรกฎาคม 2561, จาก<https://www.isranews.org/isranews-article/item/25747-somkidlert.html>

ว่า³⁷ตามจารีตประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ปฏิบัติกันมาในอดีตจนถึงปัจจุบันของประเทศไทย หากปรากฏว่านายกรัฐมนตรีลาออกหรือสิ้นสุดความเป็นรัฐมนตรีด้วยเหตุต่าง ๆ จะต้องมีการตั้งนายกรัฐมนตรีใหม่ทันที ดังนั้น เมื่อความเป็นรัฐมนตรีของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร สิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามมาตรา 182 วรรคหนึ่ง (7) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ประกอบกับองค์กรที่มีหน้าที่เลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่อย่างสภาผู้แทนราษฎร ไม่มีอยู่ จึงต้องอนุโลมหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวให้กับประธานวุฒิสภาและวุฒิสภาเข้ามามีอำนาจดำเนินการแก้ไขวิกฤติทางการเมืองเพื่อหาแนวทางปฏิรูปประเทศและผู้รับผิดชอบในการปฏิรูปประเทศต่อไป โดยความเห็นทางกฎหมายที่ยืนยันว่ารัฐธรรมนูญได้มอบอำนาจให้วุฒิสภามีอำนาจทำเรื่องสำคัญ ๆ ในนามรัฐสภาแทนสภาผู้แทนราษฎรในกรณีที่ไม่มีสภาผู้แทนราษฎรเช่นนี้ก็ได้รับการยืนยันอีกครั้งโดย ศ.ดร.สุรพล นิติไกรพจน์³⁸

ต่อมาข้อเสนอดังกล่าวข้างต้นมีนักกฎหมายหลายท่านออกมาให้ความเห็นทางกฎหมายว่าสามารถจัดตั้งได้ในแนวทางที่แตกต่างกันไป โดยแนวทางแรก รศ.ดร.กิตติศักดิ์ ปรกติ เสนอว่าสภาประชาชนเป็นการใช้อำนาจในทางข้อเท็จจริงของประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยเพื่อที่จะทำการปฏิรูปประเทศและพิทักษ์รัฐธรรมนูญ³⁹ จึงไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายรับรองแต่อย่างใด⁴⁰ และแนวทางที่สอง นายวิชา มหาคุณ⁴¹และศ.ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์⁴² ต่างสร้างคำอธิบายทางกฎหมายไปในทิศทางเดียวกันว่าคณะรัฐมนตรีมีอำนาจตราพระราชกำหนดเพื่อจัดตั้งสภาประชาชนขึ้นมาได้

³⁷ ไทยรัฐ, “นานาทรศนะ ‘นิวัฒน์ธำรง’ มีอำนาจเทียบเท่า ‘นายกฯ’ หรือไม่?”, สืบค้นเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2561, จาก <https://www.thairath.co.th/content/422148>

³⁸ ปูนเทพ ศิริพงษ์ศ์, *тол รัฐธรรมนูญ*, (กรุงเทพฯ: ไชน่ พับลิชชิง เฮาส์, 2559), หน้า 53

³⁹ คำปราศรัยของรศ.ดร.กิตติศักดิ์ ปรกติ เวทีราชดำเนิน วันที่ 28 พฤศจิกายน 2556 (ถอดเทป), สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2561, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=KRhfzkwU408>

⁴⁰ “คณบดีนิติศาสตร์นิด้าแนะปฏิรูปก่อนเลือกตั้ง,” โพสต์ทูเดย์, สืบค้นเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2561, จาก <https://www.posttoday.com/politic/news/264811>

⁴¹ “วิชา”เผยสภาประชาชนตั้งได้ให้พร.ออกพ.ร.ก.,” โพสต์ทูเดย์, สืบค้นเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2561, <https://www.posttoday.com/politic/news/264049>.

⁴² “สมคิด : ช่องทาง รบ.ไม่รักษาการ และความกระฉับเรื่องมาตรา 7,” สำนักข่าวอิสรา, สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2561, <https://www.isranews.org/isranews-article/item/25747-somkidert.html>.

และสุดท้ายข้อเสนอการปฏิรูปก่อนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยใจความสำคัญของประเด็นข้อถกเถียงทางกฎหมายในเรื่องนี้อยู่ที่ว่า เมื่อมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรและมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดวันเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557 แล้วรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 อนุญาตให้นายกรัฐมนตรีหรือองค์กรอื่น ๆ ใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญเปลี่ยนแปลงหรือเลื่อนวันเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรได้อีกหรือไม่ โดย ศ.ดร.บรรเจิด สิงหนัด ได้อธิบายต่อสังคมในคราวขึ้นเวทีสมัชชามวลมหาประชาชน วันที่ 14 ธันวาคม 2556 ณ หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ว่าการเลื่อนเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557 สามารถกระทำได้ หากเกิดเหตุการณ์พิเศษ เช่น เหตุการณ์น้ำท่วมในปี 2554 หรือเหตุการณ์อื่นๆ ที่ทำให้ไม่สามารถจัดการเลือกตั้งได้ภายในวันเดียวกัน โดยการเลื่อนเลือกตั้งสามารถกระทำได้ผ่านการแก้ไขพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2556 เฉพาะส่วนมาตราที่กำหนดวันเลือกตั้งและ ศ.ดร.บรรเจิด สิงหนัดยังได้ยืนยันต่ออีกด้วยว่าการกระทำเช่นนี้ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ⁴³

3) ใช้และตีความกฎหมายที่ส่งผลทำให้กลไกตามรัฐธรรมนูญปกติที่ใช้แก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองดำเนินการไม่ได้

ขณะเดียวกันนักกฎหมายที่ดำรงตำแหน่งองค์กรตามรัฐธรรมนูญอย่างวุฒิสภา สมาชิกองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญและศาลรัฐธรรมนูญต่างมีส่วนสำคัญในการอาศัยคำอธิบายทางกฎหมายข้างต้นของนักวิชาการต่าง ๆ มาเป็นฐานรองรับการใช้อำนาจหน้าที่เกินกว่ากรอบตามรัฐธรรมนูญมอบไว้ในการใช้และตีความรัฐธรรมนูญจนทำให้กลไกตามรัฐธรรมนูญที่ใช้แก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองดำเนินการไม่ได้เพื่อสร้างสุญญากาศในระบบการเมืองการปกครองขึ้นมา โดยเริ่มจากในวันที่ 25 ธันวาคม 2556 ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่าการนำเสนอข้อเสนอต่าง ๆ ข้างต้นของกปปส.ไม่ใช่การกระทำที่ล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามมาตรา 68 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550⁴⁴ แต่เป็นเพียงการใช้เสรีภาพแสดงความคิดเห็น

⁴³ คำอภิปรายของศ.ดร.บรรเจิด สิงหนัด เวทีสมัชชามวลมหาประชาชน วันที่ 14 ธันวาคม 2556 ณ หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ (ถอดเทป), สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2561, <https://www.youtube.com/watch?v=vAW2baVvbfq>.

⁴⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 68 บัญญัติว่า “บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ มิได้

ทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญเพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาของประเทศก่อนเข้าสู่กระบวนการเลือกตั้งเท่านั้น⁴⁵

ต่อมาในระหว่างวันที่ 28 ธันวาคม 2556 - วันที่ 1 มกราคม 2557 คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ได้เปิดให้มีการรับสมัครผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตทั่วประเทศ ปรากฏว่าได้มีมวลชนของกลุ่ม กปปส. ดำเนินการปิดล้อมขัดขวางกระบวนการรับสมัคร จนทำให้กกต.ไม่สามารถรับสมัครผู้สมัครรับเลือกตั้งได้จำนวน 28 เขตเลือกตั้ง วันที่ 21 มกราคม 2557 กกต.จึงได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าสามารถเลื่อนกำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้หรือไม่และองค์กรใดมีอำนาจกำหนดวันเลือกตั้งขึ้นมาใหม่ ต่อมาในวันที่ 24 มกราคม 2557 ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่า หากเกิดเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่จะต้องกำหนดวันเลือกตั้งขึ้นใหม่ การกำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่สามารถกระทำได้โดยการตราพระราชกฤษฎีกาแก้ไขเปลี่ยนแปลงกำหนดวันเลือกตั้งทั่วไปที่กำหนดไว้เดิม ซึ่งเป็นอำนาจดังกล่าวนี้เป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรีกับกกต.ที่จะหารือร่วมกันเพื่อจะกำหนดวันเลือกตั้งใหม่⁴⁶

อย่างไรก็ตามภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557 ได้ดำเนินการผ่านพ้นไปแบบที่หน่วยเลือกตั้งหลายหน่วยถูกขัดขวางจากกลุ่มกปปส.จนไม่สามารถจัดการเลือกตั้งได้และมีเขตเลือกตั้งจำนวน 28 เขตที่ไม่ได้มีการจัดการเลือกตั้งเพราะไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง ปรากฏว่าในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2557 นายกิตติพงษ์ กมลธรรมาวงศ์ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดินว่า การดำเนินการจัดเลือกตั้งหรือการบังคับใช้พระราชกฤษฎีกากำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ในกรณีที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดกระทำการตามวรรคหนึ่ง ผู้ทราบการกระทำดังกล่าวย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว แต่ทั้งนี้ ไม่กระทบกระเทือนการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการดังกล่าว

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้พรรคการเมืองใดเลิกกระทำการตามวรรคสองศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าวได้

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองตามวรรคสาม ให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารของพรรคการเมืองที่ถูกยุบในขณะที่กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นระยะเวลาห้าปีนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งดังกล่าว”

⁴⁵ คำสั่งศาลรัฐธรรมนูญที่ 63/2556

⁴⁶ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 2/2557

ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557 ของกกต.ดังกล่าวไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ⁴⁷ ซึ่งต่อมาในวันที่ 6 มีนาคม 2557 ผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีมติส่งคำร้องฉบับนี้ให้ศาลรัฐธรรมนูญโดยขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าการเลือกตั้งหรือการบังคับใช้พระราชกฤษฎีกาของกกต.ที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้ทำให้เนื้อหาของพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2556 ขัดต่อมาตรา 108 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 หรือไม่⁴⁸ โดยในท้ายที่สุดวันที่ 21 มีนาคม 2557 ศาลรัฐธรรมนูญก็ได้วินิจฉัยว่า การบังคับใช้กฎหมายของ กกต. ที่ไม่สามารถจัดเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรภายในวันเดียวที่วาระอาณาจักรได้เป็นผลให้เนื้อหาของพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2556 ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ⁴⁹ ทำให้การเลือกตั้งวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557 เป็นโมฆะไปในที่สุด

นอกจากการทำให้กลไกของรัฐธรรมนูญตามปกติที่ใช้ในการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองอย่างการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรล้มเหลวลงแล้ว นักกฎหมายในองค์กรตามรัฐธรรมนูญอย่างวุฒิสภาและศาลรัฐธรรมนูญยังมีส่วนสำคัญในการปลดนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรีรักษาการออกจากตำแหน่งโดยไม่จำเป็นต้องรอให้คณะรัฐมนตรีชุดใหม่เข้ารับหน้าที่ โดยอาศัยผลสืบเนื่องจากคดีที่ศาลปกครองวินิจฉัยว่าคำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่ส่งย้ายนายถวิล เปลี่ยนศรี ออกจากตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นคำสั่งทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 28 คนนำโดยนายไพฑูรย์ นิติตวัน ได้อาศัยเหตุดังกล่าวยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้วินิจฉัยว่าการออกคำสั่งย้ายนายถวิล เปลี่ยนศรีเป็นการใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ของตนเองอันขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ปรากฏว่าในท้ายที่สุดศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยให้ความเป็นรัฐมนตรีของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีรักษาการและรัฐมนตรีรักษาการที่ร่วมมิตายายนายถวิล เปลี่ยนศรี สิ้นสุดลงเป็นการเฉพาะตัวตามมาตรา 182 (7) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550⁵⁰

⁴⁷ “อาจารย์ มธ.ร้องผู้ตรวจการศาล รธน.ฟันเลือกตั้ง 2 ก.พ.โมฆะ,” สำนักข่าวอิศรา, สืบค้นเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2561, จาก https://www.isranews.org/isranews-news/27374-election_27374.html.

⁴⁸ “ผู้ตรวจฯส่งคำร้องอาจารย์มธ.ให้ศาลรธน.ชี้โมฆะ,” กรุงเทพธุรกิจ, สืบค้นเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2561, <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/567146>.

⁴⁹ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 5/2557

⁵⁰ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 9/2557

ภายใต้บรรยากาศสุญญากาศทางการเมืองและกลไกของรัฐธรรมนูญต่าง ๆ ที่ใช้บังคับมิได้ดังกล่าว วุฒิสภายใต้การนำของนายสุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย รองประธานวุฒิสภาซึ่งปฏิบัติหน้าที่ประธานวุฒิสภาในขณะนั้นได้ออกมาแถลงว่าขอเป็นองค์กรที่เข้ามาแก้ไขวิกฤติของประเทศ โดยเสนอกรอบการแก้ไขวิกฤติจำนวนสามข้อ และหนึ่งในข้อเสนอดังกล่าววุฒิสภาเสนอว่าจะต้องมีการปฏิรูปประเทศและต้องมีนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีที่มีอำนาจเต็มโดยเร็ว⁵¹ แม้ว่าข้อเสนอกรอบการแก้ไขวิกฤติดังกล่าวของวุฒิสภาจะไม่มี ความชัดเจนว่าจะอาศัยช่องทางใดทางตามรัฐธรรมนูญในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ แต่ก็ปรากฏว่าการดำเนินการของวุฒิสภาและวิกฤติทางรัฐธรรมนูญก็ต้องยุติลงเสียก่อนเมื่อมีการทำรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

ท้ายสุด อย่างไรก็ตามสิ่งที่จะต้องกล่าวไว้คือนอกจากอาศัยการตีความการกระทำของนักกฎหมายที่ปรากฏในพื้นที่สาธารณะอย่างคำปราศรัยบนเวทีชุมนุม คำให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนและการใช้อำนาจขององค์กรของรัฐต่าง ๆ แล้ว ผู้เขียนไม่มีข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกใดที่จะยืนยันได้ว่านักกฎหมายไทยที่มีบทบาทในการสร้างวิกฤติรัฐธรรมนูญได้ร่วมมือกันอย่างเป็นเอกภาพและร่วมกันวางแผนที่จะก่อให้เกิดการรัฐประหารด้วยกัน นอกจากนี้ในทางสาธารณะ นักวิชาการกฎหมายและนักกฎหมายเหล่านี้ต่างไม่ได้มองตัวเองในฐานะผู้มีส่วนสร้างวิกฤติทางรัฐธรรมนูญข้างต้นแต่อย่างใด ในทางกลับกันพวกเขาต่างให้คำอธิบายถึงบทบาทของตนเองต่อสาธารณะไปในทิศทางเดียวกันว่า พวกเขามีบทบาทเป็นผู้แก้ไขหรือเสนอทางออกให้กับวิกฤติความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศไทย

5. การเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผลระหว่างทวิลักษณ์ที่ขัดแย้งกันเองของนักกฎหมาย: นักกฎหมายของรัฐหรือนักกฎหมายการเมือง ?

ภายหลังจากได้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบทบาทของนักกฎหมายไทยกับการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 แล้ว คำถามสำคัญในลำดับต่อมาคือเหตุใดนักกฎหมายที่มีภาพลักษณ์เป็นบุคคลที่พิทักษ์กฎหมายจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับการรัฐประหารอันเป็นรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงผู้ใช้อำนาจอธิปไตยที่ขัดต่อกฎหมายได้ ซึ่งคำถามนี้ถือว่าเป็นคำถามที่เราไม่อาจหา

⁵¹ “เปิดคำแถลงวุฒิสภาแก้วิกฤติชาติฉบับเต็ม ก่อน “ก้านสุเทพ” โบกมือลา,” สำนักข่าวอิศรา, สืบค้นเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2561, จาก <https://www.isranews.org/isranews-scoop/29461-pporn.html>.

คำตอบที่แน่ชัดหรือเป็นที่คลายสงสัยได้ แต่ในเบื้องต้นจากการเข้าไปสำรวจหนังสือหลักวิชาชีพวิชาต่าง ๆ และแนวทางการศึกษาทางกฎหมายที่ใช้ในฝึกอบรมนักกฎหมาย เราจะพบว่านักกฎหมายได้รับการฝึกอบรมและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของนักกฎหมายต่อสังคมในลักษณะที่มีสองบทบาทซึ่งขัดแย้งกันเองระหว่างบทบาทนักกฎหมายของรัฐ (Government lawyer)⁵² ที่มีหน้าที่มุ่งพิทักษ์กฎหมายของรัฐ และบทบาทนักกฎหมายการเมือง (Political lawyer)⁵³ ที่มีหน้าที่มุ่งพิทักษ์ความยุติธรรม โดยสาเหตุที่บทบาทต่อสังคมทั้งสองขัดแย้งกันเองสืบเนื่องมาจากสองสิ่งที่นักกฎหมายแต่ละบทบาทต่างมุ่งพิทักษ์มีลักษณะที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงเนื่องจากสิ่งแรกอย่างกฎหมายของรัฐเป็นกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ตราขึ้นเพื่อบังคับใช้อยู่จริงในบ้านเมืองซึ่งเป็นสิ่งที่มีสภาพแน่ชัด แต่ความยุติธรรมนั้นกลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับกฎหมายของรัฐอย่างสิ้นเชิง เพราะมีสภาพเป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่ได้บังคับใช้อยู่จริงในบ้านเมือง แต่ดำรงอยู่ในอุดมคติและธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งที่มีสภาพไม่แน่ชัดและคลุมเครืออย่างยิ่ง

สำหรับบทบาทอันแรกต่อสังคมของนักกฎหมายในฐานะนักกฎหมายของรัฐที่มุ่งพิทักษ์กฎหมายเป็นบทบาทที่ค่อนข้างถูกมองในฐานะพลังของอนุรักษนิยม เนื่องจากเป็นบทบาทของบุคคลที่คอยพิทักษ์สถานะดั้งเดิมไม่ให้เปลี่ยนแปลงและเป็นปฏิปักษ์ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ฉับพลันหรือวิธีการนอกกฎหมาย⁵⁴ อย่างเช่น การตีอู่แห่งของประชาชน การก่อจลาจล

⁵² นักกฎหมายของรัฐ (Government Lawyer) หมายถึง กลุ่มนักกฎหมายที่ทำงานให้บริการทางกฎหมายกับหน่วยงานของรัฐและนักกฎหมายกลุ่มนี้มีส่วนสำคัญในงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจการมหาชนของรัฐ ตั้งแต่การตรากฎหมาย การตีความกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการกำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน โดยนักกฎหมายกลุ่มนี้ถือว่าเป็นอภิสถิชนกลุ่มหนึ่งของรัฐด้วย รายละเอียดโปรดดู Yoav Dotan, *Lawyering for The Rule of Law: Government lawyers and the rise of judicial power in Israel* (New York, USA: Cambridge University Press, 2014), 1-4.

⁵³ นักกฎหมายการเมือง (Political Lawyer) เป็นภาพลักษณ์ของนักกฎหมายที่อยู่ไม่อยู่ภายใต้กรอบหน้าที่ของนักกฎหมายของรัฐ แต่เป็นนักกฎหมายที่หน้าที่หรือปฏิบัติการในรูปแบบต่าง ๆ มาจากแรงผลักดันที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางความเชื่อและศีลธรรมส่วนบุคคลของนักกฎหมายดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกถึงความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น ลูกความและสังคม โปรดดู Karen L. Loewy, "Lawyering For Social Change," *Fordham Urban Law Journal*, 27 No.6 (2000): 1869-1901.

⁵⁴ จิตติ ดิงศภิทัย, *หลักวิชาชีพนักกฎหมาย*, 58 และ 65-66.

การปฏิวัติ หรือการรัฐประหาร โดยเหตุที่นักกฎหมายถูกสร้างความเข้าใจให้มองตัวเองเป็นนักกฎหมายของรัฐที่มีหน้าที่พิทักษ์กฎหมาย สืบเนื่องมาจากเหตุผลหลักสี่ประการดังนี้⁵⁵

ประการแรก การศึกษาทางกฎหมายมุ่งปลูกฝังให้นักกฎหมายยึดมั่นแต่เพียงกฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐและบังคับใช้อยู่จริงในบ้านเมืองเท่านั้น จึงส่งผลให้นักกฎหมายมีความเชื่อหลักว่าการแก้ไขทุกความขัดแย้งหรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสามารถกระทำได้อย่างสันติผ่านกระบวนการทางกฎหมายของรัฐ อันได้แก่ การฟ้องคดีต่อศาล การแก้กฎหมายหรือการตีความกฎหมายเท่านั้น⁵⁶ ไม่อาจดำเนินการผ่านการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายอย่างเช่น การดื้อแพ่ง การก่อจลาจล การรัฐประหารหรือการปฏิวัติได้

ประการที่สอง การศึกษาทางกฎหมายมุ่งปลูกฝังให้นักกฎหมายเข้าสู่บทบาทเจ้าหน้าที่ในสถาบันของรัฐที่ใช้อำนาจรัฐได้เป็นหลัก หนึ่งในบทบาทหลักของนักกฎหมายคือการเป็นเจ้าหน้าที่ของศาล (officer of the court) ได้แก่ ผู้พิพากษา อัยการ และทนายความ ซึ่งบทบาทเหล่านี้ได้สร้างขอบเขตความสามารถและการกระทำของนักกฎหมายให้จำกัดไว้เพียงบทบาทตามที่ระบบกฎหมายและระบบราชการกำหนดไว้อย่างเคร่งครัดเท่านั้น นักกฎหมายจึงไม่อาจกระทำการใดเกินเลยกรอบดังกล่าวจนกลายเป็นการเคลื่อนไหวในกิจกรรมทางการเมืองหรือการก่อจลาจลได้

ประการที่สาม การประกอบวิชาชีพของนักกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทบาทของทนายความ นักกฎหมายจะอยู่ในฐานะเป็นผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ของลูกความและใช้ความรู้ทางกฎหมายอย่างดีที่สุดเพื่อใช้กระบวนการทางกฎหมายตอบสนองต่อผลประโยชน์ของลูกความเป็นหลัก โดยในบทบาทเช่นนี้นักกฎหมายจึงไม่จำเป็นต้องคำนึงหรือประเมินถึงความยุติธรรมใด ๆ เลยนอกเหนือจากผลประโยชน์ของลูกความ

ประการที่สี่ นักกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งทนายความจะถูกปลูกฝังว่าต้องใช้ความสามารถอย่างถึงที่สุดในการให้บริการทางกฎหมายเพื่อให้สมประโยชน์ของลูกความ⁵⁷ นั้นหมายความว่าสำหรับนักกฎหมายแล้ว ผลประโยชน์ของลูกความจึงมีความสำคัญเหนือกว่าผลประโยชน์ของส่วนรวมนั่นเอง การกระทำของนักกฎหมายจึงถูกจำกัดไว้โดยผลประโยชน์ของลูกความอย่างรัฐหรือเอกชนเป็นหลัก และนักกฎหมายไม่อาจปล่อยให้การคำนึงถึงผลประโยชน์

⁵⁵ Yaniv Roznai, “Revolutionary Lawyering? On Lawyer Social Responsibilities and Roles During A Democratic Revolution,” *Southern California Interdisciplinary Law Journal*, 22 No.2 (2013): 353-384.

⁵⁶ จิตติ ดิงศลักษณ์, *หลักวิชาชีพนักกฎหมาย*, 65.

⁵⁷ Ibid, 95.

ของส่วนรวมอื่นใดกลายเป็นแรงผลักดันที่ทำให้นักกฎหมายหลุดออกจากบทบาทดั้งเดิมที่มีต่อลูกความได้ โดยกรอบความคิดเช่นนี้จึงส่งผลให้บทบาททางการเมืองของนักกฎหมายถูกจำกัดไปโดยปริยาย

และนอกจากการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทข้างต้นแล้ว บทบาทนักกฎหมายการเมืองที่มีหน้าที่พิทักษ์ความยุติธรรมก็เป็นอีกหนึ่งบทบาทที่ถูกสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่ทางอาชีพของนักกฎหมายต่อสังคมคู่ขนานในระดับที่สำคัญเท่า ๆ กันกับบทบาทนักกฎหมายของรัฐด้วย สำหรับบทบาทนี้ นักกฎหมายถูกสร้างความเข้าใจขึ้นโดยเริ่มจากวิธีการโจมตีด้านเลวร้ายหรือจุดบกพร่องของนักกฎหมายของรัฐ ทั้งในเรื่องการใช้กฎหมายโดยไม่คำนึงถึงสิ่งอื่นใดนอกจากสิ่งที่กล่าวไว้ในกฎหมายอันเป็นการสร้างความเข้าใจที่ไม่สมบูรณ์ให้กับนักกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทต่อสังคมประการหนึ่ง⁵⁸ และการมองว่ากฎหมายเป็นเรื่องของอำนาจโดยแยกขาดออกจากยุติธรรมซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ขัดต่อสามัญสำนึก ขัดต่อความเข้าใจของมนุษยชาติ และสร้างผลเสียให้นักกฎหมายไม่มีจิตใจที่จะแสวงหาความยุติธรรมอีกประการหนึ่ง⁵⁹

สำหรับการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทต่อสังคมของนักกฎหมายการเมืองในฐานะผู้พิทักษ์ความยุติธรรมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติอย่างยิ่ง โดยเนื้อหาเกี่ยวกับทฤษฎีกฎหมายธรรมชาตินั้นแม้จะมีวิธีการอธิบายและให้ความหมายของกฎหมายแตกต่างกันออกไปในแต่ละสำนักคิด แต่ทั้งหมดล้วนมีหลักการพื้นฐานทางทฤษฎีร่วมกันคือมองกฎหมายแบบทวินิยม กล่าวคือมีกฎหมายสองประเภทดำรงอยู่คู่กันไประหว่างกฎหมายที่ดำรงอยู่ในธรรมชาติซึ่งเป็นหนึ่งเดียวกับความยุติธรรมและกฎหมายที่มนุษย์กำหนด โดยกฎหมายที่มนุษย์กำหนดจะใช้บังคับได้ก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับกฎหมายธรรมชาตินั้น⁶⁰ ความใกล้ชิดกับทฤษฎีดังกล่าวส่งผลให้มีการนิยามนักกฎหมายที่ดีคือนักกฎหมายที่รับรู้ถึงความยุติธรรม รักษาความเป็นธรรมและเป็นนักกฎหมายที่มีคุณธรรมประกอบในการใช้กฎหมาย⁶¹ เพื่อทำหน้าที่เป็นวิศวกรทางสังคมในการเปลี่ยนแปลงให้สังคมดีขึ้นและหลุดพ้นจากสถานะดั้งเดิมต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตามสำหรับความหมายของความยุติธรรมที่นักกฎหมายมุ่งพิทักษ์นั้นจะมีเนื้อหาสาระเช่นไร ดูเหมือน

⁵⁸ Ibid, 58-62.

⁵⁹ ปรีดี เกษมทรัพย์, *นิติปรัชญา* (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555), 326-328.

⁶⁰ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *ประวัติศาสตร์ความคิดนิติปรัชญา*, 473-475.

⁶¹ ปรีดี เกษมทรัพย์, *นิติปรัชญา*, 348-349

เป็นคำถามชั่ววินาทีของมนุษยชาติที่จนกระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังไม่อาจหาคำตอบได้อย่างแน่ชัด⁶² ดังนั้น ความยุติธรรมจึงอาจถูกเน้นความสำคัญได้หลากหลายแบบโดยอาจเกี่ยวข้องได้กับทั้งเรื่องของเหตุผล ความถูกต้อง ความดี ความชั่ว ความเป็นธรรม ศีลธรรม ศาสนา หรือแม้กระทั่งอุดมการณ์ทางการเมืองซึ่งขึ้นอยู่กับจิตใจของนักกฎหมายแต่ละคนจะนิยม⁶³

โดยการยึดถือระบบวินัยเป็นแก่นสาระสำคัญแห่งวิชาชีพของนักกฎหมายการเมือง เช่นนี้ ถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กฎหมายมีวิธีคิดและความประพฤติที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงผู้ใช้อำนาจอธิปไตยหรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยขัดต่อกฎหมายบ้านเมืองเพื่อพิทักษ์ความยุติธรรมได้ ผ่านกรอบความคิดที่ว่าผู้ปกครองรัฐและกฎหมายที่ผู้ปกครองตราขึ้นถูกจำกัดขอบเขตโดยกฎหมายธรรมชาติหรือความยุติธรรมเสมอ หากละเมิดต่อหลักการดังกล่าวย่อมทำให้ผู้ปกครองหมดความชอบธรรมที่จะปกครองและกฎหมายดังกล่าวย่อมใช้บังคับไม่ได้ ซึ่งทำให้นักกฎหมายมีสิทธิตามธรรมชาติ เช่น สิทธิปฏิวัติ (Right of Revolutions) แบบจอห์น ล็อก⁶⁴และสิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ (Right to Protect the constitution)⁶⁵ มาเป็นฐานความชอบด้วยกฎหมายให้กับการใช้มาตรการหรือการกระทำที่เกินกว่ากรอบของกฎหมาย เช่น การก่อจลาจล การตีอั้ง การทำปฏิวัติ หรือการทำการรัฐประหาร เพื่อพิทักษ์ความยุติธรรมตามนิยามของนักกฎหมายได้ และนอกจากนี้ยังรวมถึงการลดทอนกฎหมายให้เป็นแต่เพียงเครื่องมือที่นักกฎหมายใช้เพื่อมุ่งตอบสนองวัตถุประสงค์ในการพิทักษ์ความยุติธรรมของตน⁶⁶

นักกฎหมายของรัฐและนักกฎหมายการเมืองต่างเป็นความเข้าใจที่ดำรงเคียงคู่กันเสมอ ในวิธีคิดเกี่ยวกับบทบาทต่อสังคมของนักกฎหมาย เราจึงไม่อาจนิยามให้นักกฎหมายจำกัดอยู่แต่เพียงบทบาทใดบทบาทหนึ่งเท่านั้น อย่างไรก็ตามการจะหาคำอธิบายว่าทำไมในเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใดในประวัติศาสตร์การเมือง นักกฎหมายจึงเลือกเน้นเฉพาะบทบาทเพียงด้านใดด้านหนึ่งจากสองบทบาทดังกล่าวเท่านั้น เช่น ในสถานการณ์หนึ่งนักกฎหมายมีบทบาทเป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญจากการปฏิวัติและการรัฐประหาร แต่ในอีกสถานการณ์หนึ่งกลับเข้าร่วมการ

⁶² Hans Kelsen, *What is Justice? Justice, Law, and Politics in The Mirror of Science Collected Essay* By Hans Kelsen (Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press, 1960), 1.

⁶³ หยุด แสงอุทัย, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประกายพรึก, 2542), 142.

⁶⁴ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *ประวัติศาสตร์ความคิดนิติปรัชญา*, 286-289.

⁶⁵ ปูนเทพ ศิริพงษ์, *ตลกรัฐธรรมนูญ*, 288-299.

⁶⁶ โปรตดู จิตติ ดิงศักดิ์, *หลักวิชาชีพนักกฎหมาย*, 65-67. และปรีดี เกษมทรัพย์, *นิติปรัชญา*, 352.

เปลี่ยนแปลงที่ขัดต่อกฎหมายอย่างการรัฐประหารได้ เพื่อตอบคำถามดังกล่าวเราจะต้องเริ่มด้วยการมองนักกฎหมายในฐานะตัวแสดง (Actor) ที่แบบแผนพฤติกรรมในแต่ละสถานการณ์ถูกกำหนดโดยการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผลว่าการกระทำใดจะทำให้ นักกฎหมายบรรลุผลประโยชน์หรือความปรารถนาสูงสุดและเลือกการกระทำที่ลงทุนน้อยที่สุด⁶⁷ โดยตามทฤษฎีการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล (Rational Choice Theory) การตัดสินใจเลือกหรือกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดของตัวแสดงมีแรงปรารถนา (Desires) และความเชื่อ (Beliefs) อยู่เบื้องหลัง โดยแรงปรารถนาเป็นเรื่องของความพอใจที่จะเลือก (preferences) ซึ่งถูกขับเคลื่อนโดยแรงจูงใจ (Motivations) ในขณะที่ความเชื่อเป็นเรื่องการมีข้อมูลที่ดีโดยปราศจากอคติและจำนวนเพียงพอสนับสนุนในการตัดสินใจเลือก⁶⁸

จอห์น เอลสเตอร์ (Jon Elster) นักวิชาการชาวนอร์เวย์ ได้ริเริ่มนำทฤษฎีการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผลมาใช้ในศึกษาการร่างรัฐธรรมนูญเพื่ออธิบายว่าเหตุใดและปัจจัยใดที่กำกับการตัดสินใจของผู้ร่างรัฐธรรมนูญ โดยเราสามารถนำวิธีการศึกษาดังกล่าวนี้นี้มาเทียบเคียงอธิบายการเลือกหลุดพ้นจากบทบาทผู้พิทักษ์กฎหมายและก้าวเข้าสู่บทบาทผู้พิทักษ์ความยุติธรรมเพื่อเข้าไปมีบทบาทในการรัฐประหารเพื่อนำไปสู่ระบอบเผด็จการของนักกฎหมายได้ โดยจอห์น เอลสเตอร์ (Jon Elster) ได้จำแนกแรงจูงใจที่กำกับการกระทำของนักกฎหมายออกมาดังนี้⁶⁹

ประการแรก ผลประโยชน์ (Interest) ประกอบไปด้วย (1) ผลประโยชน์ส่วนตัวของนักกฎหมาย ตัวอย่างเช่น ผลประโยชน์ในการได้เข้าดำรงตำแหน่งหน้าที่การงานในคณะรัฐมนตรี คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สมาชิกของสภานิติบัญญัติที่นักกฎหมายจะได้รับภายหลังรัฐประหารสำเร็จ หรือผลประโยชน์ในทางอภิสวัสดิ์ทางสังคมและเศรษฐกิจต่าง ๆ (2) ผลประโยชน์ของกลุ่ม ซึ่งผลประโยชน์ส่วนนี้มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจของนักกฎหมาย เช่น ผลประโยชน์ของกลุ่มนักกฎหมายที่ถูกกลະเลยจากรัฐบาลพลเรือนที่มาจากเลือกตั้ง ผลประโยชน์ของพรรคการเมืองที่นักกฎหมายสังกัดอยู่ หรือผลประโยชน์ของรัฐพันลึก (Deep State)⁷⁰ ที่นักกฎหมาย

⁶⁷ ไชยันต์ ไชยพร, จอน เอลสเตอร์ (Jon Elster) กับทฤษฎีการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล (Rational Choice Theory) (กรุงเทพฯ: WAY of BOOK, 2560), 88-90.

⁶⁸ Ibid, 77-86.

⁶⁹ Jon Elster, "Forces and Mechanism in The Constitution-Making Process," *Duke Law Journal*, 45 No.2 (1995): 364-396.

⁷⁰ โปรตุเกส เอเจนี เมริโอ, "รัฐเร้นลึกในไทย พระราชอำนาจ และศาลรัฐธรรมนูญ (พ.ศ.2540-2558)," *ฟ้าเดียวกัน*,

สังกัดอยู่ และ (3) ผลประโยชน์ของสถาบัน เช่น ผลประโยชน์ของสถาบันศาลที่ต้องการปกป้องพื้นที่อิสระและอำนาจของตนจากการคุกคามโดยสถาบันการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง เป็นต้น

ประการที่สอง ความรู้สึกร้อนแรงรุนแรง (The Passions) ที่อาจจะเป็นได้ทั้งความรู้สึกที่เกิดขึ้นแบบฉับพลัน เช่น การรู้สึกไม่ขึ้นชอบรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งเฉพาะชุดใดชุดหนึ่งเป็นการเฉพาะอันเนื่องมาจากนโยบายบริหารประเทศของรัฐบาล พฤติกรรมการทุจริตหรือการใช้อำนาจโดยมิชอบ เป็นต้น หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นแบบถาวร เช่น การรู้สึกไม่ขึ้นชอบนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง การรู้สึกไม่ขึ้นชอบระบอบเสรีประชาธิปไตย และการรู้สึกขึ้นชอบระบอบเผด็จการหรือระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นต้น

ประการที่สาม เหตุผล (Reason) คือ การตัดสินใจโดยปลอดจากความรู้สึกร้อนแรงและผลประโยชน์ ตัวอย่างเช่น การตัดสินใจจากฐานทางศีลธรรม⁷¹ อุดมการณ์ทางการเมือง นิติปรัชญาของนักกฎหมาย หรือการตัดสินใจจากคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนร่วมหรือทั้งสังคมเป็นหลักของนักกฎหมาย เป็นต้น

ดังนั้น จากทฤษฎีดังกล่าวเราจึงอธิบายได้ว่าการที่นักกฎหมายจะตัดสินใจเลือกหลุดออกจากบทบาทนักกฎหมายของรัฐกลายมาเป็นนักกฎหมายการเมืองที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับการทำรัฐประหารเพื่อนำมาสู่ระบอบเผด็จการได้จึงต้องปรากฏเงื่อนไขว่า นักกฎหมายมีแรงจูงใจข้อใดข้อหนึ่งตามที่กล่าวมาไว้ข้างต้นจนก่อขึ้นเป็นแรงปรารถนา (Desires) ที่จะต้องการขับไล่รัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง และนักกฎหมายต้องมีข้อมูลจำนวนมากและเพียงพอที่เกิดความเชื่อ (Beliefs) แน่ชัดว่ากระบวนการตามกฎหมายปกติไม่อาจกำจัดรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งดังกล่าวได้ รวมถึงทราบแน่ชัดว่าการรัฐประหารมีความเป็นไปได้สูงที่จะกระทำสำเร็จ โดยเมื่อครบเงื่อนไขดังกล่าวเราจึงตั้งสมมติฐานได้ว่าการรัฐประหารที่นักกฎหมายเข้าไปมีบทบาทอย่างเข้มข้นกำลังเริ่มขึ้น และจากสมมติฐานเช่นนี้เราย่อมสามารถนำมาอธิบายได้ว่าเหตุใดนักกฎหมายไทยที่กล่าวไว้ในส่วนที่ 3 จึงเข้ามามีบทบาทกับการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ได้ด้วยเช่นกัน

14 ฉ.1 (มกราคม-เมษายน 2559): 13-48.

⁷¹ Karen L. Loewy, “Lawyering For Social Change”.

6. บทสรุป ว่าด้วยบทบาทหน้าที่ของนักกฎหมายไทยในการทำรัฐประหาร วันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

การศึกษามหาบทของนักกฎหมายไทยในช่วงเวลาของการรัฐประหารเพื่อนำไปสู่ระบอบเผด็จการจากกรณีศึกษาในส่วนที่ 3 พบว่า นักกฎหมายไทยได้เคลื่อนย้ายเข้ามาสู่บทบาทของนักกฎหมายการเมืองอย่างชัดเจน โดยเข้ามามีส่วนในการใช้และตีความรัฐธรรมนูญให้ขัดต่อหลักการเฉพาะในการตีความรัฐธรรมนูญ⁷²และขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างวิกฤติทางรัฐธรรมนูญ (Constitutional Crisis) ที่นำมาสู่การสิ้นสุดลงของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในท้ายที่สุด ผ่านการกระทำหรือกิจกรรมที่อยู่ในกรอบวิชาชีพทางกฎหมายตั้งแต่การสร้างทฤษฎีทางกฎหมายและการใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายดังต่อไปนี้

ประการแรก นักกฎหมายไทยสร้างคำอธิบายทางกฎหมายสื่อสารต่อสาธารณะแสดงให้เห็นถึงความไม่ชอบธรรมของรัฐบาลและเหตุความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เพื่อรับรองความชอบธรรมให้กับการประชุมของกลุ่มคนที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล

ประการที่สอง นักกฎหมายไทยพัฒนาคำอธิบายทางกฎหมายและใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายรองรับการกระทำต่าง ๆ ที่เกินขอบเขตความขัดแย้งทางการเมืองปกติของกลุ่มบุคคลที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล เช่น การใช้เสรีภาพในการชุมนุมเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ การใช้ความรุนแรง การเข้ายึดสถานที่ราชการและการขัดขวางกลไกการแก้ปัญหาทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ อย่างการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่าเป็นการกระทำที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

ประการที่สาม นักกฎหมายไทยอาศัยทักษะการให้เหตุผลทางกฎหมายมาพัฒนาคำอธิบายที่สร้างความสมเหตุสมผลทางกฎหมายให้กับข้อเสนอต่าง ๆ ของกลุ่มบุคคลที่เป็น

⁷² หลักการเฉพาะในการตีความรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วย 1) หลักความเป็นเอกภาพของรัฐธรรมนูญ เรียกร้องให้ตีความบทบัญญัติต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญไม่ให้ขัดแย้งกันเอง 2) หลักการมีผลบังคับในทางปฏิบัติของบทบัญญัติทุกบทบัญญัติ เรียกร้องให้การตีความบทบัญญัติรัฐธรรมนูญขัดแย้งกันเอง ผู้ตีความรัฐธรรมนูญจะต้องตีความให้บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญมีผลบังคับทุกมาตรา 3) หลักการเคารพภารกิจขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ เรียกร้องให้องค์กรตามรัฐธรรมนูญตีความรัฐธรรมนูญเคารพภารกิจขององค์กรตามรัฐธรรมนูญอื่น ๆ 4) หลักบูรณภาพแห่งรัฐธรรมนูญ เรียกร้องให้การตีความเพื่อแก้ปัญหาทางรัฐธรรมนูญ ผู้ตีความจะต้องตีความส่งเสริมให้รัฐธรรมนูญมั่นคงและไม่ให้ล้มเหลว และ 5) หลักความมีผลบังคับเป็นกฎหมาย โดยตรงของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ โปรดดู วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน*, 299-300.

ปฏิบัติกับรัฐบาล เพื่อรักษาความถูกต้องตามกฎหมายให้กับประเด็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มบุคคลที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล

ประการที่สี่ นักกฎหมายไทยสร้างคำอธิบายทางกฎหมายและตีความรัฐธรรมนูญจนทำให้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับกลไกการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองอย่างการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใช้บังคับไม่ได้ รวมถึงทำให้องค์กรตามรัฐธรรมนูญที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐอย่างคณะรัฐมนตรีไม่อาจปฏิบัติการกิจตามรัฐธรรมนูญของตนในการแก้ไขวิกฤติทางการเมืองได้ จนส่งผลทำให้รัฐธรรมนูญล้มเหลวที่จะแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงดังกล่าวผ่านวิธีการปกติตามรัฐธรรมนูญและสร้างความชอบธรรมให้กับวิธีการอื่นที่ละเมิดต่อกฎหมายอย่างการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติในการเข้ามายุติความขัดแย้งที่เกินขอบเขตความขัดแย้งทางการเมืองทั่วไปดังกล่าวในท้ายที่สุด

โดยการพิจารณาบทบาทของนักกฎหมายและการกระทำของนักกฎหมายต่าง ๆ ในบริบททางการเมือง สังคมข้างต้นถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในวิธีการศึกษาทางกฎหมายซึ่งต่างออกไปจากการศึกษาทางกฎหมายกระแสหลัก ซึ่งมักจะมุ่งเน้นหรือให้ความสำคัญกับตัวบทบัญญัติทางกฎหมายเป็นวัตถุในการศึกษา คำถามต่อมาคือ แล้วเหตุใด นักกฎหมายหรือแม้กระทั่งบุคคลทั่วไปจึงจำเป็นต้องศึกษาบทบาทและการกระทำของนักกฎหมาย การตอบคำถามดังกล่าวคงสรุปได้ไม่ยากเนื่องจากในโลกปัจจุบันนี้ถูกครอบงำโดยอุดมการณ์การปกครองโดยกฎหมาย (Rule of Law) แต่ปรากฏว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตที่จะคิดหรือพูดหรือแสดงออกเองได้โดยลำพังซึ่งบุคคลที่จะมีส่วนทำให้กฎหมายเข้ามาปกครองได้ก็คือนักกฎหมาย ผ่านการตีความและใช้กฎหมาย จึงส่งผลให้โลกปัจจุบันเป็นโลกที่ปกครองโดยนักกฎหมายไปโดยปริยาย บทบาทของนักกฎหมายและการใช้กฎหมายของนักกฎหมายจึงสร้างผลกระทบต่อการเมืองและสังคม รวมถึงผู้คนในวงกว้างอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น การศึกษานักกฎหมายจึงสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำควมเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย การเมือง สังคมที่ดีและกระจ่างขึ้นอีกชั้นหนึ่ง

สำหรับบทความนี้ ผู้เขียนได้มุ่งศึกษาบทบาทของนักกฎหมายกับการรัฐประหารเพื่อนำไปสู่ระบอบเผด็จการโดยมุ่งจำกัอยู่เพียงตัวอย่างเดียวคือนักกฎหมายไทยกับการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เท่านั้น คำตอบต่าง ๆ ในบทความชิ้นนี้จึงยังไม่สามารถอธิบายบทบาทของนักกฎหมายในห้วงเวลาของการรัฐประหารเป็นการทั่วไปหรือในสังคมอื่น ๆ ได้ แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าในห้วงเวลาก่อนการรัฐประหาร นักกฎหมายไทยได้เข้าสู่บทบาท

นักกฎหมายการเมืองอย่างแข็งขันและมีส่วนสำคัญในทางการเมืองโดยการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อกระทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง รวมถึงทำให้กลไกของรัฐธรรมนูญในการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองล้มเหลวลงจนทำให้เกิดสภาวะสุญญากาศทางการเมืองและกฎหมายขึ้นมา โดยการทำความเข้าใจบทบาทของนักกฎหมายไทยต่อการรัฐประหารดังกล่าวมีประโยชน์อย่างยิ่งที่ทำให้เราสามารถมองเห็นความเปลี่ยนแปลงของการเมืองและสังคมไทย รวมถึงการเกิดขึ้นของรัฐประหารในอดีต ปัจจุบันและอนาคตได้กระจ่างชัดมากยิ่งขึ้น เพราะต่อไปเมื่อไรก็ตามที่เราเห็นว่านักกฎหมายไทยเริ่มตีความและใช้รัฐธรรมนูญจนสร้างวิกฤติทางรัฐธรรมนูญครั้งใหม่ เมื่อนั้นย่อมหมายความว่า การรัฐประหารโดยกองทัพกำลังจะเกิดขึ้นตามหลังมาในไม่ช้า

References

- “กปปส.เปิดเผยรูปแบบจัดตั้งรัฐบาล-สภาประชาชน” [The PDRC revealed a form of government and people’s council.] Thai PBS. Accessed July 19, 2018. <https://news.thaipbs.or.th/content/211684>. (in Thai)
- “กลุ่มนักวิชาการตั้ง ‘สมัชชาปกป้องประชาธิปไตย’ เห็นต่างข้อเสนอ กปปส.-ทปอ. (แถลงการณ์ เต็ม)” [A group of academicians formed ‘the Assembly for the Defense of Democracy’ and disagreed with the PDRC as well as the CUPT. (Full statement)] Prachathai. Accessed July 19, 2018. <https://prachatai.com/journal/2013/12/50321>. (in Thai)
- “คณบดีนิติศาสตร์นิด้าแนะปฏิรูปก่อนเลือกตั้ง” [The Dean of Faculty of Law, NIDA, suggested reformation before having election] Posttoday. Accessed August 4, 2018, <https://www.posttoday.com/politic/news/264811>. (in Thai)
- “คำปราศรัยของรศ.ดร.กิตติศักดิ์ ประกิตี เวทีราชดำเนิน วันที่ 28 พฤศจิกายน 2556 (ถอดเทป)” [The speech of Assoc.Prof.Dr. Kittisak Prokati at the Rajadamnern stage, on 28 November 2013. (Transcription)]. Accessed July 20, 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=KRhfzWkU408>. (in Thai)
- “คำพิพากษาคณะตุลาการศาลฎีกาไม่ถอนพรก.แต่ห้ามสลายม็อบ” [The full version of verdict announcing that the court did not withdraw the Decree but banned dispersing the mob] Posttoday. Accessed March 19, 2019. <https://www.posttoday.com/politic/news/279039>. (in Thai)
- “คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 2/2557” [The Constitutional court decision No. 2/2557]
- “คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 5/2557” [The Constitutional court decision No. 5/2557]
- “คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 9/2557” [The Constitutional court decision No. 9/2557]
- “คำสั่งศาลรัฐธรรมนูญที่ 63/2556 ” [The Constitutional court order No.63/2556]

“คำสัมภาษณ์ของศ.ดร.สุรพล นิติไกรพจน์ในรายการเจาะข่าวเด่นทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 วันที่ 10 ธันวาคม 2556 (ถอดเทป)” [Prof.Dr. Surapon Nitikrapot gave an interview for Joa Jai, a TV program, on the Channel 3, on 10 December 2013. (Transcription)]. Accessed July 20, 2018.

<https://www.youtube.com/watch?v=nYJgm0VxmW0&t=66s>. (in Thai)

“คำอภิปรายของศ.ดร.บรรเจิด สิงหนาด เวทีสมัชชามวลมหาประชาชน วันที่ 14 ธันวาคม 2556 ณ หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ (ถอดเทป)” [The discussion of Prof. Dr. Banjerd Singkaneti at the assembly of the great mass of people stage, on 14 December 2013, at (Transcription)]. Accessed July 20, 2018.

<https://www.youtube.com/watch?v=vAW2baVvbfq>. (in Thai)

“ตร.แถลงสรุปหน้ารามฯ ป่วน 19 ครั้ง-เสียชีวิต 5 คน” [The police stated that there were attacks at least 19 times which killed 5 people.] Thairath. Accessed July 19, 2018. <https://www.thairath.co.th/content/387812>. (in Thai)

“นานาทรศนะ 'นิวัฒน์ธำรง' มีอำนาจเทียบเท่า 'นายกฯ' หรือไม่?” [In various views, ‘Niwattumrong’ had the same authority as the Prime Minister or not?] Thairath. Accessed August 4, 2018.

<https://www.thairath.co.th/content/422148>. (in Thai)

“เปิดคำแถลงวุฒิสภาแก้วิกฤติชาติฉบับเต็ม ก่อน "ก้านันสุเทพ" โบกมือลา!” [Showing the full version of Senate’s statement, which solved national crisis, before “Suthep” saying goodbye!] isranews. Accessed August 4, 2018.

<https://www.isranews.org/isranews-scoop/29461-pporn.html>. (in Thai)

“ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 1/2557 เรื่อง การควบคุมอำนาจการปกครองประเทศ” [NCPO announcement no. 1/2557]

“ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 5/2557 เรื่อง การสิ้นสุดชั่วคราวของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” [NCPO announcement no. 5/2557]

“ผู้ตรวจฯ ชงคำร้องอาจารย์มธ.ให้ศาลธน.ชี้โมฆะ” [The ombudsman supported the professor of Thammasat University for sending complaint to the

Constitutional Court in order to annul the election.] Bangkokbiznews.

Accessed August 4, 2018.

<http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/567146>. (in Thai)

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550” [Constitution of the kingdom of Thailand, B.E. 2550]

“วิชา”เผยสภาประชาชนตั้งได้ให้รบ.ออกพ.ร.ก.” [‘Vicha’ revealed that the people’s council could be established by the government issuing the Decree] Posttoday. Accessed August 4, 2018.

<https://www.posttoday.com/politic/news/264049>. (in Thai)

“สภาฉลุยผ่านนิรโทษสุดซอยวาระ3” [The House of Representatives passed the third reading of the blanket amnesty bill.] Posttoday. Accessed July 15, 2018. <https://www.posttoday.com/politic/news/256324>.

“สุเทพ”ประกาศตั้ง“กปปส.”- ดีเดย์เคลื่อนขบวนยึดทำเนียบ 1 ธ.ค.นี้” [‘Suthep’ announced ‘the PDRC’ will be formed, and for D-day, on 1st December, the protesters prepared to take over the Government House.] isranews. Accessed July 15, 2018. <https://www.isranews.org/isranews-news/25518-0278.html>. (in Thai)

“สุเทพฯยกระดับ ออกอีก 4 มาตรการ เดินหน้า ถอดถอน 310 ส.ส.” [Suthep’ rioting and declaring another four measures in order to remove 310 members of the House of Representatives.] Thairath. Accessed July 19, 2018. <https://www.thairath.co.th/content/383100>. (in Thai)

“สมคิด : ช่องทาง รบ.ไม่รักษาการ และความกระจ่างเรื่องมาตรา 7” [Somkid explaining the way to become the caretaker government and the fact about Section 7.] isranews. Accessed July 20, 2018. <https://www.isranews.org/isranews-article/item/25747-somkidlert.html>. (in Thai)

“อาจารย์ มธ.ร้องผู้ตรวจการศาล รธน.พ้นเลือกตั้ง 2 ก.พ.โมฆะ” [The professor of Thammasat University complained the ombudsman to submit the letter to the Constitutional Court in order to annul the election, on 2nd February.].

isranews. Accessed August 4, 2018. https://www.isranews.org/isranews-news/27374-election_27374.html. (in Thai)

Bourdieu, Pierre. “The Force of Law : Toward a Sociology of The Juridical Field ”. *Hasting Law Journal*, 38 No.5 (1986): 814-853.

Bowonsak Uwanno. *กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ* [Public law Volume 1 Philosophical response to evolution and feature of public laws]. Bangkok: Chulalongkorn University Press, 2009. (in Thai)

Chitti Tingsaphat. “*หลักวิชาชีพนักกฎหมาย*” [Legal profession]. Bangkok: Faculty of Law Thammasat University Press, 2015. (in Thai)

Chaiyan Chaiyaporn. *จอห์น เอลสเตอร์ (Jon Elster) กับทฤษฎีการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล (Rational Choice Theory)* [Jon Elster and rational choice theory]. Bangkok: WAY of BOOK, 2017. (in Thai)

Dotan,Yoav. *Lawyering for The Rule of Law: Government lawyers and the rise of judicial power in Israel*. New York, USA : Cambridge University Press, 2014.

Elster, Jon. “Forces and Mechanism in The Constitution-Making Process”. *Duke Law Journal*, 45 No.2 (1995): 364-396.

Eugénie Mérieau. “*รัฐเ็นลึกในไทย พระราชอำนาจ และศาลรัฐธรรมนูญ (พ.ศ.2540-2558)*” [Thailand’s Deep State, Royal Power and the Constitutional Court (1997–2015)]. *Same Sky*, 14, No. 1/2016 (January-May 2016): 13-48. (in Thai)

Kelsen, Hans. *General Theory of Law and State*. Massachusetts, USA : Harvard University Press, 1949.

_____. *What is Justice? Justice, Law, and Politics in The Mirror of Science Collected Essay By Hans Kelsen*. Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press, 1960.

- Levinson, Sanford and Balkin, Jack M.. (2009). “Constitutional Crises”. *University of Pennsylvania Law Review*, 157 No.3 (2009),: 707-753.
- Loewy, Karen L.. “Lawyering For Social Change”. *Fordham Urban Law Journal*, 27 No.6 (2000): 1869-1901.
- Max weber. Kamolrut Silprasert (Translate). *การยึดมั่นในอาชีพการเมือง* [Politics as a vacation]. Bangkok: Sommadhi Press, 2017. (in Thai)
- Poonthep Sirinupong. *ตลก รัฐธรรมนูญ* [Constitutional Absurdity]. Bangkok: Shine publishing House Press , 2016. (in Thai)
- Piyabutr Saengkanokkun. *ศาลรัฐประหาร : ตุลาการ ระบอบเผด็จการ และนิติรัฐประหาร* [The Court of Coup d’etat: The Judiciary, the Dictatorship and the Rule of Law]. Nonthaburi: Same Sky Press, 2017. (in Thai)
- Pridi Kaseamsub. *นิติปรัชญา* [Philosophy of law]. Bangkok: Faculty of Law Thammasat University Press, 2012. (in Thai)
- Punsak Vinyarut. *คู่มือรัฐประหาร* [Coup d’Etat: A Practical Handbook]. Bangkok: Sommadhi Press, 2013. (in Thai)
- Pokin Ponlakun. *หลักกฎหมายมหาชน* [Principle of Public law]. Bangkok: Thammasat University Press, 1982. (in Thai)
- Roznai, Yaniv. “Revolutionary Lawyering? On Lawyer Social Responsibilities and Roles During A Democratic Revolution”. *Southern California Interdisciplinary Law Journal*, 22 No.2 (2013): 353-384.
- Suchin Tuntikul. *รัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๕๐ [coup d’état B.E. 2490]*. Bangkok: Matichon Press, 2014. (in Thai)
- Somchai Prichasinlapakun. *นิติปรัชญาทางเลือก* [Alternative Philosophy of law]. Bangkok: Vinyuchon Press, 2003. (in Thai)

- Worachet Pakhirat. *การเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยและผลผูกพันของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ: ศึกษากรณีศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาและศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธสาธารณรัฐอเมริกา* [Changing the judgements of Constitutional Court and their legal binding]. Bangkok, 2007. (in Thai)
- _____. *คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน* [General Theory of State and Principle of Public Law]. Bangkok: Faculty of Law Thammasat University Press, 2014. (in Thai)
- _____. *ประวัติศาสตร์ความคิดนิติปรัชญา* [A History of The Philosophy of law]. Bangkok: Read law Press, 2018. (in Thai)
- Varol, Ozan O.. “The democratic Coup d’Etat”. *Harvard International Law Journal*, 53 No.2 (2012): 291-356.
- Villegas, Maurico Garcia. “On Pierre Bourdieu’s Legal Thought”. *Droit et Société*, 2004/1 No.56-57 (2004): 57-70.
- Yud Saeng-uthai. *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* [Introduction to law]. Bangkok: Prakaypruek Press, 1999. (in Thai)